

Mediji u Crnoj Gori: dostignuća, problemi i perspektive

Prof. dr Miloš Bešić

OKTOBAR – NOVEMBAR, 2024

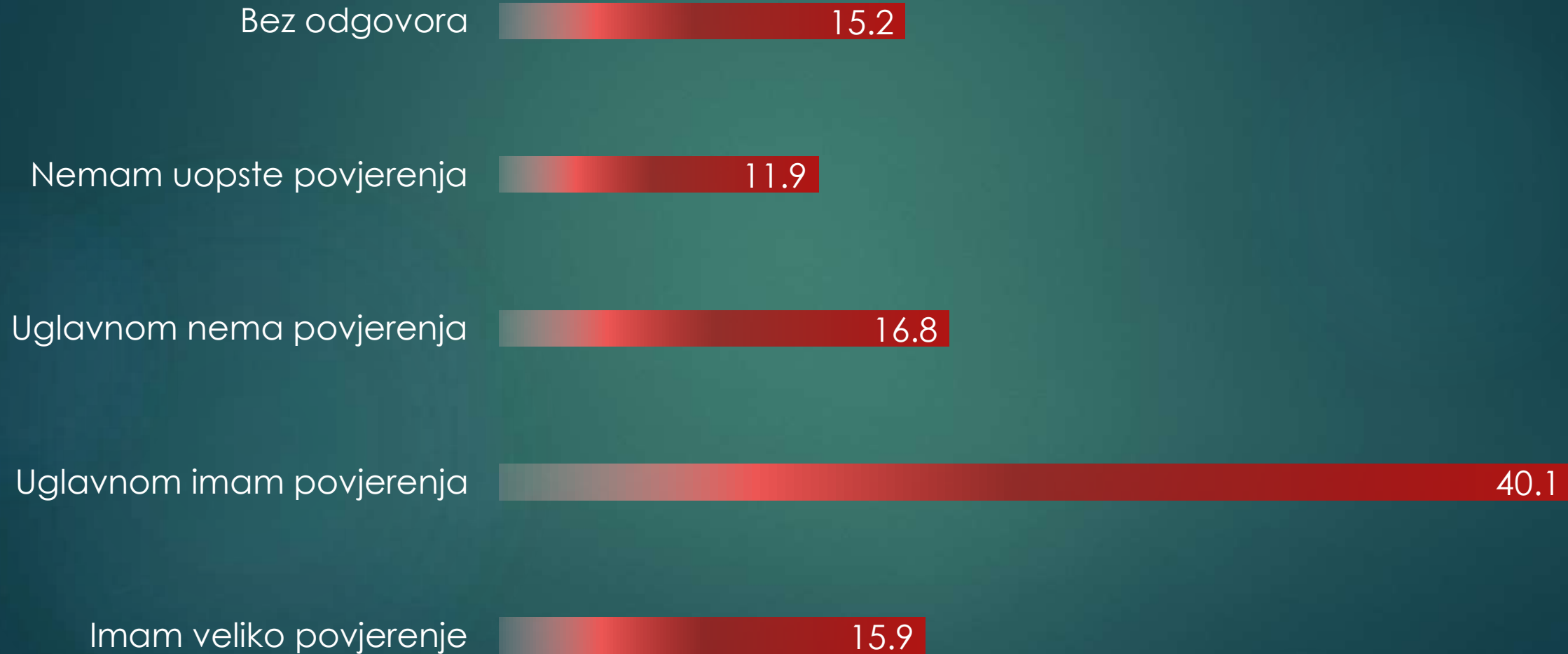
Ciljevi istraživanja

- ▶ Ispitivanje percepcije građana o slobodi medija u Crnoj Gori
- ▶ Ispitivanje poverenja građana u medijske institucije i izvore informisanja
- ▶ Identifikacija izvora pritisaka na medije i novinare
- ▶ Procenjivanje zaštite novinara u Crnoj Gori
- ▶ Procenjivanje stavova građana o merama za unapređenje rada novinara i slobode medija
- ▶ Istraživanje percepcije građana o ulozi medija u društvu

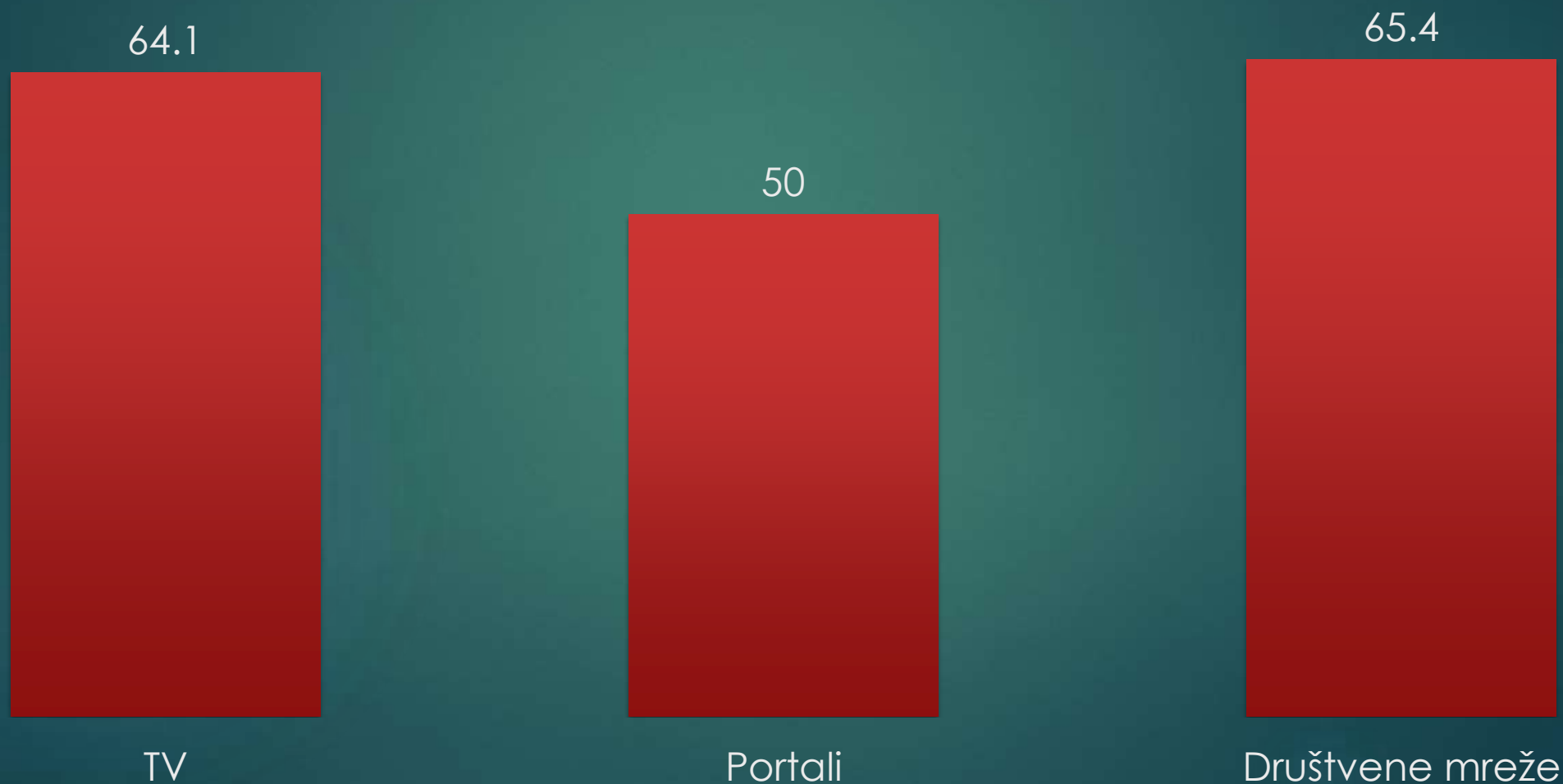
Metod

- ▶ **Metod:** Anketno istraživanje; tehnika licem-u-lice
- ▶ **Uzorak:** dvostruko-stratifikovan i slučajan uzorak - N=1000 ispitanika
- ▶ **Standardna greška:** +/-3.1% (CI=95%) za pojave sa incidencom od 50%
- ▶ **Instrument:** Posebno konstruisan upitnik sa 11 demografskih i 24 supstancijalna pitanja. Ukupan broj varijabli/indikatora=107
- ▶ **Poststratifikacija:** pol*godina*etnička pripadnost
- ▶ **Period prikupljanja podataka:** 15 oktobar – 01. novembar, 2024

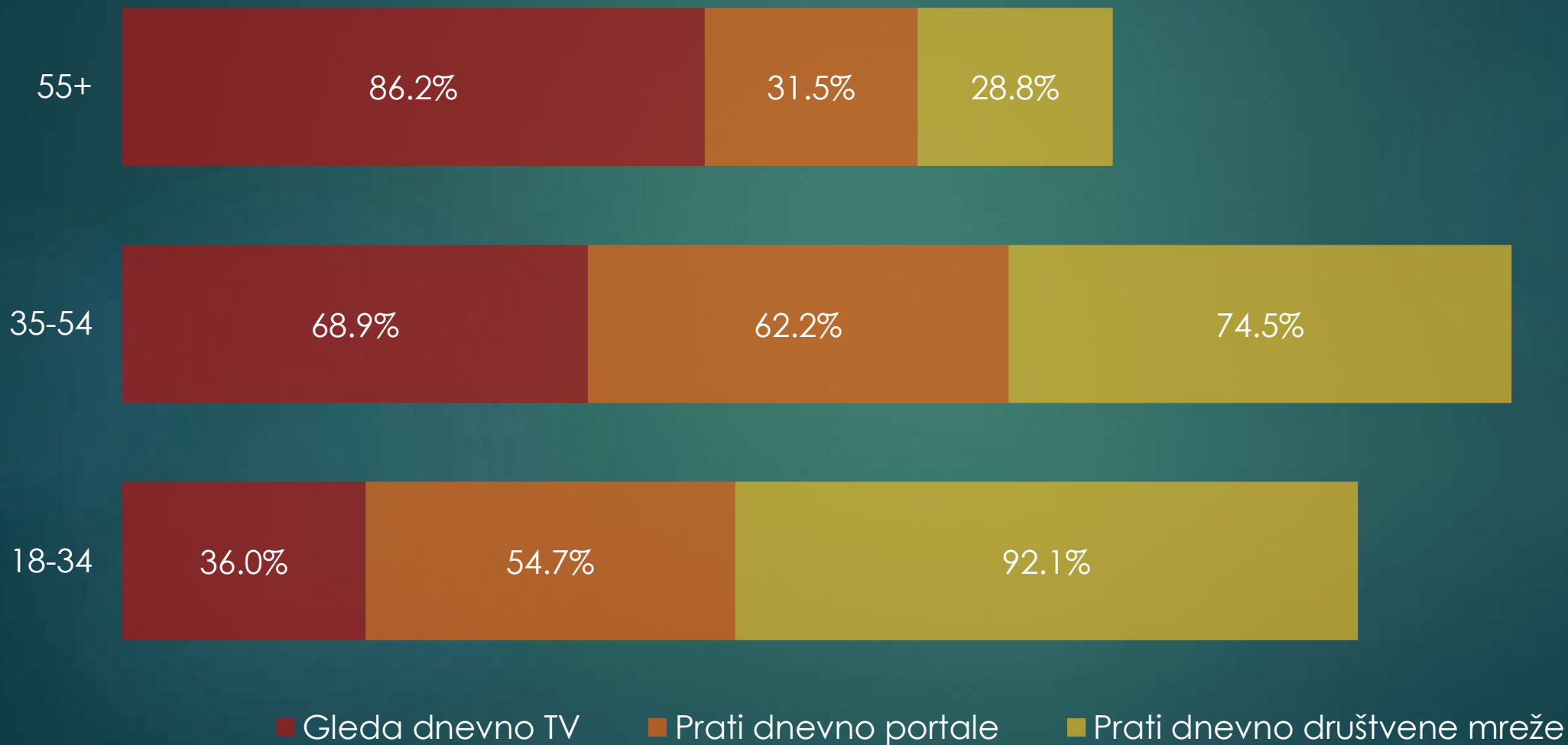
Poverenje u medije

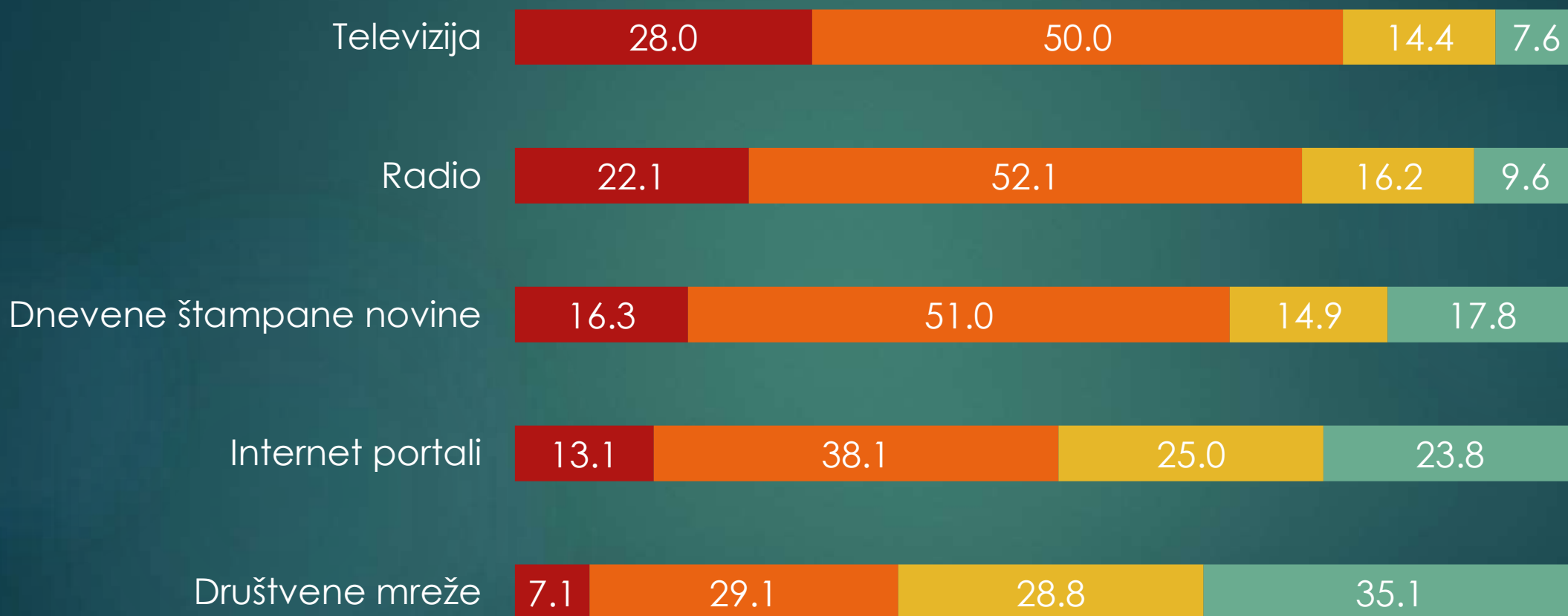
Dnevna konzumacija po kategorijama medija

Prate medije po godinama starosti

Poverenje u tip medija

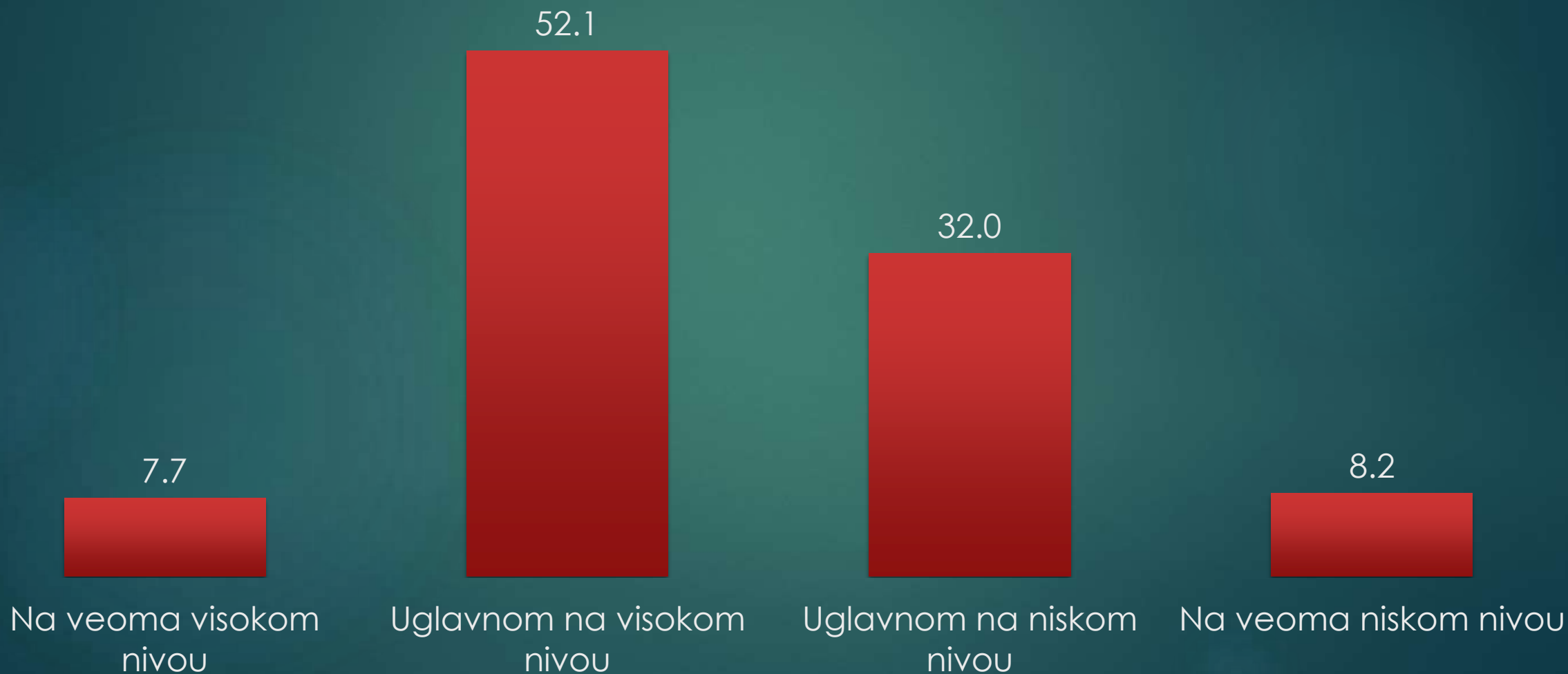
■ Vjerujem u velikoj mjeri

■ Uglavnom vjerujem

■ Uglavnom ne vjerujem

■ Gotovo nista ne vjerujem

Procena stanja medijskih sloboda

U kojoj se mjeri krše medijska prava i slobode

Mislim da je to rijetko i da ne predstavlja problem

29.3

Mislim da se to dešava ali da nije naročito izraženo

53.8

Mislim da se medijske slobode krše u velikoj mjeri

16.9

Kršenje medijskih prava i sloboda

- ▶ **Prijetnje i napadi na novinare** (uključuje verbalne, fizičke prijetnje, paljenje automobila, prijetnje putem telefona i na društvenim mrežama): ~25%
- ▶ **Politički pritisak i uticaj** (npr. ponašanje političara prema novinarima, pritisak vlasti, favorizovanje određenih medija, izbor za direktora RTCG): ~20%
- ▶ **Cenzura i autocenzura** (npr. autocenzura, cenzura vlasnika medija, pritisak od strane političara, zabrane): ~15%
- ▶ **Dezinformacije i netačne informacije** (lažne vijesti, lažne informacije, širenje panike): ~10%
- ▶ **Kršenje privatnosti i nepoštovanje zakona** (iznošenje identiteta, iznošenje punog imena, otkrivanje identiteta lica u krivičnom postupku): ~10%
- ▶ **Korupcija i neprofesionalno ponašanje unutar medija** (npr. korupcija u RTCG, pristrasnost urednika, samovolja direktora): ~10%
- ▶ **Nepovoljne radne okolnosti za novinare** (nemaju slobodu da postavljaju pitanja, otpuštanja zbog objavljivanja istine, ponižavanje novinara): ~5%
- ▶ **Govor mržnje i diskriminacija** (širenje mržnje, vjerska mržnja, govori panike): ~5%

Procena nezavisnosti medija

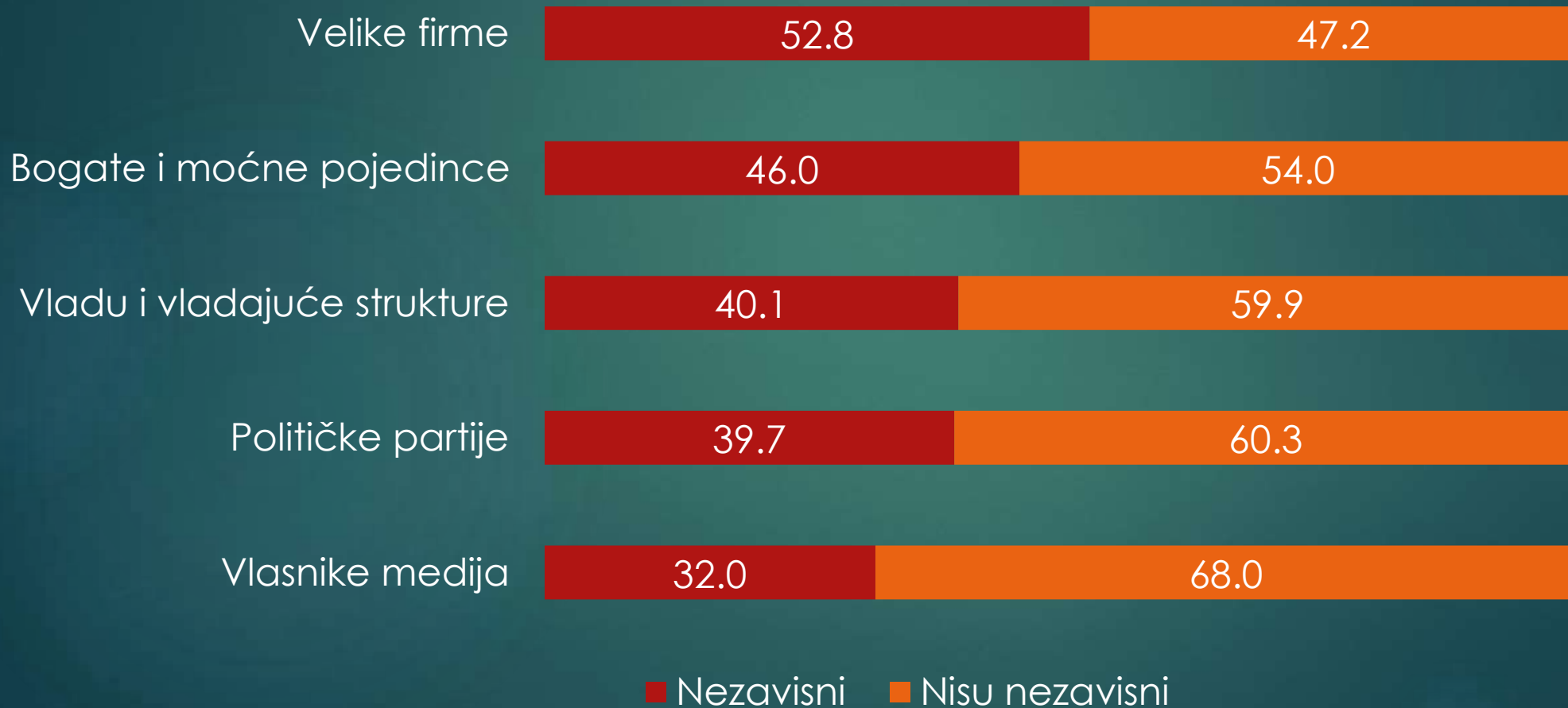
Nisu uošte nezavisni 15.8

Uglavnom nisu nezavisni 41.6

Uglavnom nezavisni 38.6

Veoma nezavisni 4.1

Nezavisnost medija u odnosu na ključne aktere

U čijem interesu mediji izveštavaju

29.9

20.9

49.2

Mislim da mediji uglavnom rade za političare i njihove interese

Mislim da mediji uglavnom rade za interes građana

Mislim da mediji uglavnom rade za interese svojih vlasnika

Da li mediji neobjektivnim informisanjem nanose štetu nekim pojedincima

Ne znam, ne mogu da procenim 27.2

Mediji grubo krše prava ljudi o kojima izveštavaju 7.6

Ja mislim da mediji ne vode dovoljno računa o pravima ljudi o kojima izveštavaju 31.9

Ja mislim da mediji vode računa o pravima ljudi o kojima izveštavaju 33.3

Izraženost problema pritiska, pretnji i napada na medije i novinare

Nije problem 14.7

SUM nije problem: 57.4 %

Više nije nego što jeste problem 42.7

Prilično izražen problem 35.2

Veoma ozbiljan problem 7.3

SUM jeste problem problem: 42.5 %

Da li su novinari zaštićeni

SUM jesu zaštićeni: 53.2 %

SUM nisu zaštićeni: 46.8 %

8.7

44.5

37.0

9.8

Da, svakako

Uglavnom jesu

Uglavnom nisu

Uopšte nisu zaštićeni

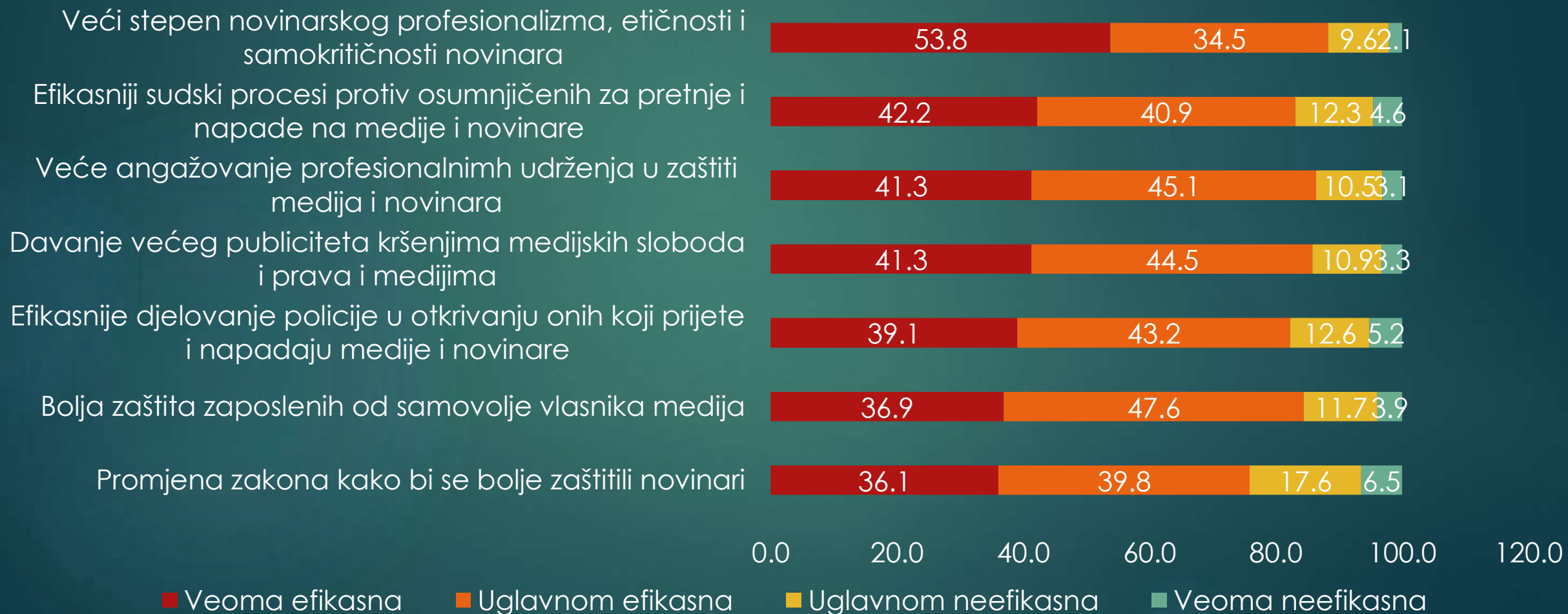

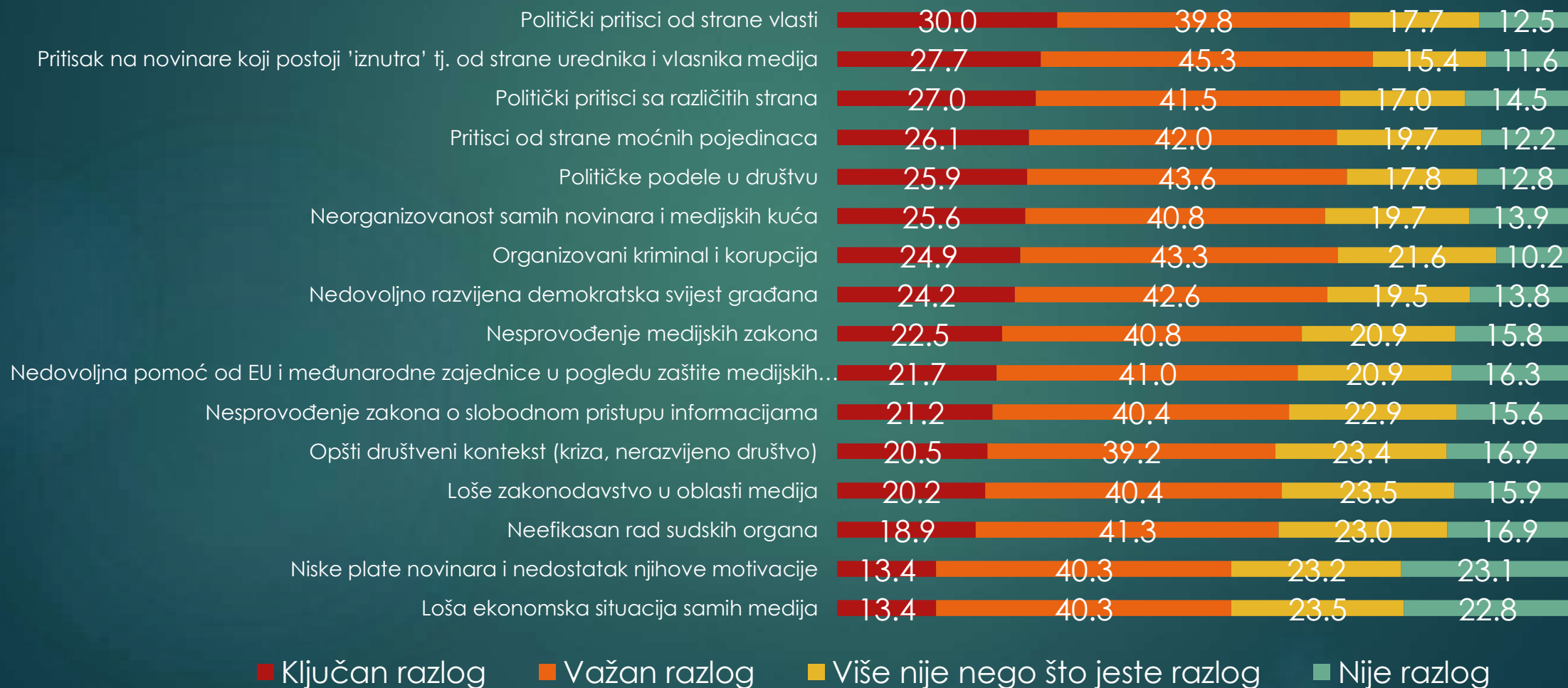
Smatrate li da bi država trebalo da donese posebne mere kako bi se dodatno zaštitili novinari?

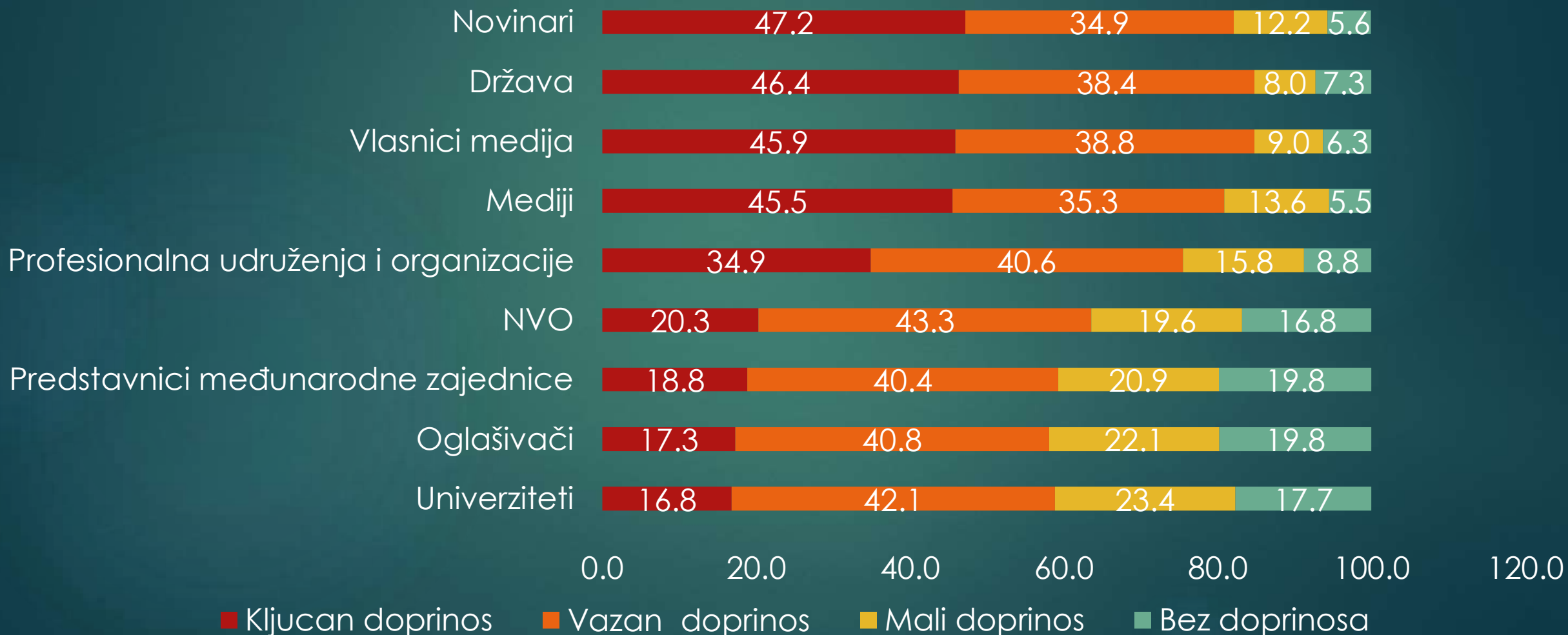
Procena efikasnosti mera kako bi se unapredio rad novinara

Faktori koji ugrožavaju slobodu medija

Očekivani doprinos od ključnih aktera kada je reč o unapređenju rada medija

Ključni nalazi

- ▶ Velika uloga digitalnih medija, ali televizija ostaje ključan izvor informacija
- ▶ Poverenje u različite medije zavisi od tipa platforme
- ▶ Percepcija ograničene slobode medija i pritisaka na novinare
- ▶ Podrška dodatnoj zaštiti novinara
- ▶ Politička polarizacija medija
- ▶ Povezanost konzumacije medija s percepcijom pritisaka
- ▶ Uticaj ključnih aktera na nezavisnost medija
- ▶ Očekivanja od vlade i međunarodnih organizacija u podršci medijima

Opšte preporuke

1. Jačanje zakonodavnog okvira za zaštitu slobode medija
2. Uspostavljanje efikasnih mehanizama za zaštitu novinara
3. Podsticanje medijskog pluralizma kroz finansijsku podršku
4. Unapređenje medijske pismenosti među građanima
5. Pобоljšanje transparentnosti vlasničke strukture medija
6. Podrška kontinuiranom profesionalnom razvoju novinara
7. Saradnja sa međunarodnim organizacijama i profesionalnim udruženjima
8. Razvoj specijalizovanih tela za monitoring medijskih sloboda i zaštitu prava novinara

Specifične preporuke

- ▶ Pokretanje programa subvencija za istraživačko novinarstvo
- ▶ Razvijanje pravnog okvira za zaštitu novinara od pretnji i pritiska
- ▶ Obezbeđivanje obuke i resursa za medijsku pismenost u obrazovnim institucijama
- ▶ Kreiranje baze podataka o vlasništvu medija dostupne javnosti
- ▶ Osnivanje nezavisne komisije za praćenje slobode medija
- ▶ Organizovanje godišnjeg foruma o slobodi medija i zaštiti novinara
- ▶ Finansiranje treninga za novinare o istraživačkom novinarstvu i etičkim standardima
- ▶ Jačanje transparentnosti oglašavanja u medijima
- ▶ Pružanje podrške za kreiranje platforme za nezavisne medije
- ▶ Uvođenje nagrade za istraživačko novinarstvo i etiku u novinarstvu

**Istraživanje javnog mnjenja o radu
medija i nezavisnosti novinara/ki u
Crnoj Gori**
Ministarstvo kulture i medija

ANALITIČKI IZVOD I PREPORUKE

Prof. dr Miloš Bešić

Najvažniji empirijski nalazi istraživanja

- Procentualno je nešto viši broj onih građana koji smatraju da se zemlja kreće dobrim smerom
- Oko 16% građana iskazuje naročito visok, i preko 40% umereno visok stepen poverenja u medije.
- Preko 55% građana sumarno iskazuje poverenje u medije, što komparativno medije stavlja relativno visoko u hijerarhiji poverenja svih institucija.
- Podaci pokazuju značajan stepen nezadovoljstva stanjem demokratije
- Rejting gledanosti televizija: TV Vijesti, RTCG1, Prva, Pink, RTS, Nova M, RTCG2, HAPPY, ADRIA, HRT
- Portali Vijesti, RTCG i CDM portala, prednjače po posećenosti
- Društvene mreže su postale primarni izvor informisanja za mnoge građane. Facebook i Instagram beleže najvišu posećenost
- Oko 2/3 građana na dnevnom nivou prati društvene mreže i gleda televiziju
- Ispitanici srednje generacije (35-54) u najvećoj meri generalno prate medije. mladi (18-34) na dnevnom nivou prate društvene mreže. Populacija starija od 55 godina dominantno konzumira televiziju i značajno ređe ostale medije.
- Najveće poverenje građani poklanjaju televiziji i internet portalima, dok društvene mreže beleže niži nivo poverenja
- Oko 60% građana smatra da su medijske slobode na veoma ili uglavnom visokom nivou , međutim, građani u nemaloj meri smatraju da mediji nisu slobodni
- Oni koji prate društvene mreže u višem stepenu procenjuju da je slobodna medija na visokom nivou.
- Navedeni slučajevi kršenja medijskih prava i sloboda:
  - 1) Prijetnje i napadi na novinare (uključuje verbalne, fizičke prijetnje, paljenje automobila, prijetnje putem telefona i na društvenim mrežama): ~25%
  - 2) Politički pritisak i uticaj (npr. ponašanje političara prema novinarima, pritisak vlasti, favorizovanje određenih medija, izbor za direktora RTCG): ~20%
  - 3) Cenzura i autocenzura (npr. autocenzura, cenzura vlasnika medija, pritisak od strane političara, zabrane): ~15%
  - 4) Dezinformacije i netačne informacije (lažne vijesti, lažne informacije, širenje panike): ~10%
  - 5) Kršenje privatnosti i nepoštovanje zakona (iznošenje identiteta, iznošenje punog imena, otkrivanje identiteta lica u krivičnom postupku): ~10%
  - 6) Korupcija i neprofesionalno ponašanje unutar medija (npr. korupcija u RTCG, pristrasnost urednika, samovolja direktora): ~10%
  - 7) Nepovoljne radne okolnosti za novinare (nemaju slobodu da postavljaju pitanja, otpuštanja zbog objavljivanja istine, ponižavanje novinara): ~5%

8) Govor mržnje i diskriminacija (širenje mržnje, vjerska mržnja, govori panike): ~5%

- Građani u velikoj meri smatraju da mediji u Crnoj Gori nisu dovoljno nezavisni
- Visok procenat ispitanika smatra da mediji nisu nezavisni od političkih i ekonomskih uticaja
- većina građana smatra da mediji podržavaju određenu političku stranu, bilo vlast ili opoziciju
- Većina građana smatra da mediji često izveštavaju u interesu političkih i ekonomskih elita, i posebno u interesu vlasnika medija, a ne u interesu javnosti
- Većina ispitanika smatra da mediji ponekad nanose štetu pojedincima kroz neobjektivno izveštavanje
- Građani smatraju da su pritisci, pretnje i napadi na medije i novinare učestali
- Većina ispitanika veruje da novinari nisu adekvatno zaštićeni
- Država bi trebalo da donese dodatne mere zaštite za novinare, što naglašava javnu podršku za inicijative koje bi osigurale profesionalnu nezavisnost i sigurnost novinara
- Ocenjujući različite mere za unapređenje rada novinara, građani smatraju da najveću podršku treba da dobijaju mere koje su usmerene na same novinare i njihov profesionalizam
- Procenjujući faktore koji ugražavaju slobodu medija, građani najpre prepoznaju političke pritiske i ekonomsku zavisnost medija
- U cilju poboljšanja rada medija, građani smatraju da treba značajan doprinos da pruže novinari, država, vlasnici medija, i sami mediji

Ključni analitički nalazi istraživanja

1. Podeljeno mišljenje o pravcu kojim se Crna Gora kreće

Građani su podeljeni u vezi sa smerom u kojem se zemlja kreće; deo smatra da je put ispravan, dok drugi veruju da Crna Gora ide pogrešnim putem. Ova podela reflektuje opšte nezadovoljstvo, verovatno zbog ekonomskih i političkih izazova, dok viši procenat onih koji misle da je put pogrešan signalizira osećaj nesigurnosti prema trenutnim politikama.

2. Nizak nivo poverenja u političke institucije, ali viši u medije

Generalno poverenje u institucije je nisko, posebno u političke partije i vladu, što može ukazivati na percepciju građana da ove institucije nisu uvek transparentne ili odgovorne. Suprotno tome, poverenje u medije je relativno visoko u poređenju s drugim institucijama, iako i ono ima određena ograničenja usled percepcije pristrasnosti i zavisnosti medija od spoljašnjih uticaja.

3. Nezadovoljstvo stanjem demokratije

Veći deo ispitanika izražava nezadovoljstvo trenutnim stanjem demokratije, što može ukazivati na osećaj građana da demokratski procesi nisu potpuno zaštićeni ili dovoljno razvijeni. Građani smatraju da nemaju adekvatan uticaj na političke odluke, što može biti posledica percepcije slabih demokratskih standarda i ograničene participacije.

4. Velika uloga digitalnih medija, ali televizija ostaje ključan izvor informacija

Digitalni portali i društvene mreže (posebno Facebook i Instagram) beleže visoku dnevnu posećenost, posebno među mlađom populacijom, dok televizija, poput kanala TV Vijesti i RTCG, dominira kao glavni izvor informacija. Ovaj trend ukazuje na promene u načinu konzumiranja medijskih sadržaja, gde su mlađi građani više okrenuti digitalnim platformama, dok starija populacija više prati televiziju.

5. Poverenje u različite medije zavisi od tipa platforme

Televizija i internet portali uživaju najviši nivo poverenja građana, što može biti rezultat većih očekivanja od profesionalnih standarda i uređivačke kontrole u ovim medijima. Društvene mreže imaju niže poverenje zbog veće prisutnosti dezinformacija, što naglašava potrebu za pouzdanim izvorima informacija u digitalnom okruženju.

6. Percepcija ograničene slobode medija i pritisaka na novinare

Većina građana smatra da mediji nisu dovoljno slobodni i prepoznaju visok nivo političkog i ekonomskog pritiska koji može uticati na uređivačku politiku. Percepcija o ograničenoj slobodi medija ukazuje na rizik od autocenzure i smanjene transparentnosti u izveštavanju, što može podstaći publiku da traži alternativne izvore informacija.

7. Podrška dodatnoj zaštiti novinara

Ispitanici izražavaju značajnu podršku za zakonske mere koje bi osigurale veću zaštitu novinara, zbog percipiranih rizika, pritisaka i pretnji kojima su novinari izloženi. Građani prepoznaju važnost profesionalne bezbednosti za slobodu izveštavanja i ukazuju na potrebu za institucionalnom podrškom kako bi novinari radili bez straha od odmazde.

8. Politička polarizacija medija

Građani doživljavaju medije kao pristrasne, gde mnogi veruju da se mediji svrstavaju uz određene političke struje, bilo u korist vlasti ili opozicije. Ova percepcija dodatno podriiva poverenje javnosti u objektivnost medija i naglašava potrebu za nepristrasnim izveštavanjem koje će smanjiti političke podele u društvu.

9. Povezanost konzumacije medija s percepcijom pritiska

Građani koji svakodnevno prate medije imaju izraženiju svest o problemima kao što su politički pritisci, pristrasnost u izveštavanju i pretnje novinarima. Informisaniji građani češće prepoznaju ove izazove, što ukazuje na potrebu za većom transparentnošću u medijima i odgovornijim izveštavanjem kako bi se izgradilo poverenje publike.

10. Uticaj ključnih aktera na nezavisnost medija

Veći deo građana smatra da su mediji pod uticajem ključnih aktera, kao što su političke stranke i privatne kompanije, što može ograničiti uređivačku nezavisnost. Ova percepcija naglašava potrebu za pravnim i ekonomskim merama koje će smanjiti zavisnost medija od spoljnih pritiska i osigurati nepristrasno izveštavanje.

11. Očekivanja od vlade i međunarodnih organizacija u podršci medijima

Ispitanici imaju visoka očekivanja od vlade, međunarodnih organizacija i profesionalnih udruženja u smislu unapređenja medijskih sloboda i zaštite novinara. Ovi nalazi ukazuju na potrebu za koordinisanim pristupom u jačanju medijskog sektora, uključujući podršku za nezavisne medije i bezbednost novinara.

Opšte preporuke

1. Jačanje zakonodavnog okvira za zaštitu slobode medija

- **Preporuka:** Ministarstvo bi trebalo da radi na reformama zakona kako bi osiguralo da zakonski okvir omogućava nezavisnost medija i zaštitu novinara. Ovo uključuje donošenje ili unapređenje zakona koji zabranjuju politički uticaj na medije, povećavaju transparentnost vlasničke strukture medija i garantuju uređivačku nezavisnost.
- **Očekivani ishod:** Ove reforme bi povećale poverenje građana u medije, osnažile novinare da rade bez pritiska i smanjile autocenzuru.

2. Uspostavljanje efikasnih mehanizama za zaštitu novinara

- **Preporuka:** Ministarstvo bi trebalo da uvede mehanizme zaštite za novinare, uključujući formiranje nezavisnog tela za zaštitu novinarskih prava i kreiranje bezbednosnih protokola za reagovanje u slučaju pretnji ili napada. Takođe, saradnja sa pravosudnim organima može pomoći u brzom procesuiranju slučajeva nasilja nad novinarima.
- **Očekivani ishod:** Veća zaštita novinara smanjila bi strah od odmazde, osnažila istraživačko novinarstvo i omogućila nepristrasno izveštavanje o osetljivim temama.

3. Podsticanje medijskog pluralizma kroz finansijsku podršku

- **Preporuka:** Ministarstvo može razviti programe subvencionisanja nezavisnih medija i novinarskih projekata, čime bi se smanjila ekonomska zavisnost medija od velikih oglašivača i političkih aktera. Pružanje bespovratnih sredstava, grantova za istraživačko novinarstvo i podrške kroz međunarodne fondove može pomoći u očuvanju pluralizma.
- **Očekivani ishod:** Ovo bi doprinelo očuvanju nezavisnih medija, povećalo raznolikost informacija dostupnih građanima i smanjilo pristrasnost uslovljenu finansijskim interesima.

4. Unapređenje medijske pismenosti među građanima

- **Preporuka:** Ministarstvo može pokrenuti edukativne programe za građane kako bi razvili veće razumevanje uloge medija, prepoznali kvalitetne informacije i razlikovali pouzdane izvore od dezinformacija. Programi medijske pismenosti mogu biti implementirani u školama i kroz kampanje u saradnji s nevladinim organizacijama.
- **Očekivani ishod:** Veći nivo medijske pismenosti kod građana povećao bi njihovu sposobnost da kritički procenjuju informacije i smanjio uticaj dezinformacija, čime bi se podigao nivo poverenja u kredibilne medije.

5. Poboljšanje transparentnosti vlasničke strukture medija

- **Preporuka:** Ministarstvo može zahtevati od medija da javno objavljuju informacije o vlasnicima i načinima finansiranja, čime bi se povećala transparentnost i smanjila mogućnost prikrivenog uticaja na uređivačku politiku. Takođe, može biti korisno uvesti obavezujuće izveštaje o medijskom integritetu i nezavisnosti.
- **Očekivani ishod:** Transparentnost vlasništva omogućila bi građanima da razumeju potencijalne pristrasnosti medija i podigla bi nivo poverenja u medije koji posluju na etički i odgovoran način.

6. Podrška kontinuiranom profesionalnom razvoju novinara

- **Preporuka:** Ministarstvo može obezbediti finansijsku i tehničku podršku za obuku novinara u saradnji sa domaćim i međunarodnim organizacijama. Programi obuke mogu uključivati teme poput istraživačkog novinarstva, etike u novinarstvu i zaštite digitalnih podataka, kako bi se osnažila profesionalnost i bezbednost novinara.
- **Očekivani ishod:** Ovakvi programi podigli bi nivo profesionalnosti u medijskom sektoru, smanjili etičke probleme i osnažili novinare da pružaju kvalitetno, objektivno i tačno informisanje.

7. Saradnja sa međunarodnim organizacijama i profesionalnim udruženjima

- **Preporuka:** Ministarstvo bi trebalo da aktivno sarađuje s organizacijama kao što su OEBS, Reporteri bez granica i Freedom House, kako bi se obezbedila međunarodna podrška kroz

obuku, monitoring i finansijsku pomoć nezavisnim medijima. Takođe, partnerstvo s domaćim profesionalnim udruženjima može doprineti razmeni znanja i resursa.

- **Očekivani ishod:** Ova saradnja može doneti dodatne resurse, iskustvo i stručnost, koji su neophodni za unapređenje slobode medija i jačanje profesionalnih standarda u novinarstvu.

8. Razvoj specijalizovanih tela za monitoring medijskih sloboda i zaštitu prava novinara

- **Preporuka:** Osnovati nezavisna tela koja će nadzirati stanje medijskih sloboda i prijavljivati slučajeve kršenja prava novinara, kao i pritiske od strane političkih ili ekonomskih aktera.
- **Očekivani ishod:** Ovakva tela omogućila bi bolji uvid u izazove s kojima se suočava medijska zajednica i pružila podršku novinarima u slučaju kršenja prava.

Implementacija ovih preporuka može doprineti stvaranju stabilnijeg i otvorenijeg medijskog okruženja, jačanju poverenja građana u medije, kao i zaštiti novinara. Sve ove mere zajednički doprinose razvoju demokratskog društva u kojem mediji funkcionišu kao nezavisni i odgovorni akteri.

Specifične preporuke

1. Pokretanje programa subvencija za istraživačko novinarstvo

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može kreirati fond za istraživačko novinarstvo koji će dodeljivati grantove za projekte od javnog značaja. Prioritet bi se dao projektima koji istražuju teme poput korupcije, zaštite životne sredine i ljudskih prava.
- **Cilj:** Osnajiti novinare i medijske kuće da se bave temama koje su od ključnog značaja za društvo, bez zavisnosti od političkih ili ekonomskih pritisaka.

2. Razvijanje pravnog okvira za zaštitu novinara od pretnji i pritisaka

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može inicirati izmene zakona kako bi se obezbedila pravna zaštita za novinare u slučaju pretnji, pritisaka i napada. Takođe, predlaže se uspostavljanje specijalizovane telefonske linije za prijavu incidenata.
- **Cilj:** Stvoriti pravne mehanizme koji će omogućiti efikasnu reakciju i zaštitu novinara, čime bi se unapredili uslovi rada u novinarstvu i smanjio strah od odmazde.

3. Obezbeđivanje obuke i resursa za medijsku pismenost u obrazovnim institucijama

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može pokrenuti program obuka za medijsku pismenost u osnovnim i srednjim školama, kroz saradnju sa obrazovnim institucijama i nevladinim sektorom. Ovaj program može uključivati radionice, kurseve i digitalne kampanje.

- **Cilj:** Povećati svest i sposobnost mladih da kritički procenjuju informacije, razlikujući kredibilne izvore od dezinformacija, čime bi se dugoročno podigla svest o važnosti nezavisnih i pouzdanih medija.

4. Kreiranje baze podataka o vlasništvu medija dostupne javnosti

- **Predlog aktivnosti:** Uspostaviti javno dostupnu bazu podataka o vlasničkoj strukturi i izvorima finansiranja medija u Crnoj Gori, kako bi građani imali uvid u potencijalne interese iza uređivačkih politika.
- **Cilj:** Povećati transparentnost u medijskom sektoru i omogućiti građanima da informisano procene objektivnost medijskog sadržaja.

5. Osnivanje nezavisne komisije za praćenje slobode medija

- **Predlog aktivnosti:** Formirati nezavisno telo koje će redovno pratiti stanje medijskih sloboda, prijavljivati slučajeve kršenja i izveštavati javnost i međunarodne organizacije. Komisija bi imala mandat da istražuje pritužbe novinara i medija o pritiscima.
- **Cilj:** Obezbediti efikasan monitoring medijskih sloboda i pružiti podršku novinarima, čime se jača demokratija i poverenje javnosti u medijski sektor.

6. Organizovanje godišnjeg foruma o slobodi medija i zaštiti novinara

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može organizovati godišnji forum sa predstavnicima novinarskih udruženja, nevladinih organizacija i međunarodnih partnera, na kojem bi se razmatrali trenutni izazovi i dogovarale konkretne mere podrške novinarima.
- **Cilj:** Povezati ključne aktere radi kontinuiranog unapređenja slobode medija i podsticanja međusektorske saradnje.

7. Finansiranje treninga za novinare o istraživačkom novinarstvu i etičkim standardima

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može obezbediti finansijska sredstva za specijalizovane obuke iz istraživačkog novinarstva i etike. Ove obuke bi se mogle organizovati u saradnji s novinarskim udruženjima i međunarodnim partnerima.
- **Cilj:** Podizanje profesionalnih standarda u novinarstvu i osposobljavanje novinara da se bave zahtevnijim istraživačkim temama na etički odgovoran način.

8. Jačanje transparentnosti oglašavanja u medijima

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može usvojiti propise koji će obavezati medije da transparentno prikazuju podatke o prihodima od oglašavanja, uključujući izvore finansiranja i iznose. Ovo uključuje prikazivanje oznaka za plaćeni sadržaj i ograničenja oglašivačkih praksi koje bi mogle ugroziti uređivačku autonomiju.
- **Cilj:** Ograničiti uticaj ekonomskih interesa na sadržaj i omogućiti javnosti da prepozna potencijalne pristrasnosti medija.

9. Pružanje podrške za kreiranje platforme za nezavisne medije

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može podržati razvoj online platforme koja okuplja nezavisne medije i nudi im tehničku i finansijsku podršku. Platforma bi mogla pružiti zajednički prostor za distribuciju informacija i izveštavanja o pitanjima od javnog interesa.
- **Cilj:** Ojačati mrežu nezavisnih medija i omogućiti građanima pristup raznovrsnim i objektivnim informacijama.

10. Uvođenje nagrade za istraživačko novinarstvo i etiku u novinarstvu

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može ustanoviti godišnju nagradu za najbolje istraživačke novinarske radove i primere etičkog izveštavanja, čime bi se podstakla izvrsnost u novinarstvu.
- **Cilj:** Podsticanje kvaliteta i profesionalizma u novinarstvu kroz javno priznanje i finansijsku nagradu za doprinos društvenoj odgovornosti medija.

**Istraživanje javnog mnjenja o radu
medija i nezavisnosti novinara/ki u
Crnoj Gori**

Ministarstvo kulture i medija

Anketno istraživanje

ACER

Prof. dr Miloš Bešić

Sadržaj

Uvod	2
Stanje u medijima u Evropi	3
Stanje medija na Balkanu.....	3
Problemi u odnosu demokratije i medija.....	4
Stanje medija u Crnoj Gori	5
Politički pritisci i uticaji	5
Fizička i pravna zaštita novinara.....	6
Transparentnost vlasničke strukture i finansiranje medija.....	6
Zakonski okvir i sloboda izražavanja.....	6
Ekonomski pritisci i održivost nezavisnog novinarstva	7
Medijska pismenost i poverenje građana u medije	7
Uloga međunarodnih organizacija	7
Strategija Vlade Crne Gore u oblasti medija.....	8
Ciljevi istraživanja.....	9
Rezultati istraživanja.....	10
Najvažniji empirijski nalazi istraživanja.....	32
Ključni analitički nalazi istraživanja	33
Opšte preporuke	35
1. Jačanje zakonodavnog okvira za zaštitu slobode medija	35
2. Uspostavljanje efikasnih mehanizama za zaštitu novinara	35
3. Podsticanje medijskog pluralizma kroz finansijsku podršku	36
4. Unapređenje medijske pismenosti među građanima.....	36
5. Poboljšanje transparentnosti vlasničke strukture medija.....	36
6. Podrška kontinuiranom profesionalnom razvoju novinara.....	36
7. Saradnja sa međunarodnim organizacijama i profesionalnim udruženjima.....	37
Specifične preporuke.....	37

Uvod

Mediji igraju ključnu ulogu u modernom društvu, pružajući informacije, edukaciju, zabavu, kao i platformu za javnu diskusiju i oblikovanje mišljenja. Njihov značaj je posebno izražen u demokratskim društvima, gde su sloboda medija i nezavisnost novinara ključni elementi transparentnog upravljanja, odgovornosti i informisanosti građana. Slobodni mediji omogućavaju građanima da donose informisane odluke i da kritički preispituju aktivnosti vlasti i drugih uticajnih institucija. S obzirom na globalne izazove poput političkih pritisaka i dezinformacija, važno je razumeti percepciju građana o slobodi medija i identifikovati prepreke i mogućnosti za unapređenje medijskih sloboda.

U društvima u tranziciji, kao što je Crna Gora, mediji igraju još kritičniju ulogu jer se suočavaju s raznim pritiscima, kako unutrašnjim tako i spoljašnjim. Politički pritisci, pritisci od strane vlasnika medija i ekonomskih interesa, kao i ograničenja u zakonskom okviru, često predstavljaju izazove u obezbeđivanju objektivnog, nepristrasnog i pravovremenog informisanja građana. Upravo zato je važno sprovesti istraživanje koje ispituje **kako građani percipiraju slobodu medija, njihov rad, kao i pritiske kojima su mediji izloženi**. Ovakvo istraživanje pruža uvide u nivo poverenja građana u medije, njihove stavove o nezavisnosti novinara, i percepciju o tome koliko su mediji sposobni da štite javni interes u odnosu na uticaje političkih i ekonomskih aktera.

Pritisci na medije često dovode do autocenzure među novinarima i medijskim organizacijama, što može ograničiti kvalitet informacija koje dolaze do javnosti. Građani s pravom očekuju da mediji deluju u njihovom interesu, da izveštavaju objektivno i da služe kao kontrolni mehanizam u društvu. Kada su mediji slobodni, oni postaju platforma za društveni dijalog, doprinose borbi protiv korupcije i jačanju pravne države. Ovi procesi su ključni za razvoj demokratskog društva, posebno u kontekstu Zapadnog Balkana, gde se Crna Gora suočava sa različitim izazovima na putu ka evropskim integracijama.

Razni faktori kao što su loša ekonomska situacija medija, politički pritisci, nedovoljno sprovođenje zakona i loše zakonodavstvo, takođe igraju značajnu ulogu u ograničavanju medijskih sloboda. Prema rezultatima istraživanja, građani smatraju da su najčešći uzroci ograničenja slobode medija pritisci od strane vlasti i drugih političkih aktera, ali i unutrašnji pritisci unutar samih medija, koji dolaze od vlasnika i urednika. Ovi nalazi ukazuju na potrebu za efikasnijim mehanizmima zaštite medijskih sloboda i većim angažovanjem profesionalnih udruženja i organizacija u cilju zaštite medija i novinara.

Uloga države u unapređenju medijskih sloboda je od suštinskog značaja. Osim donošenja zakona koji štite prava novinara, država ima odgovornost da obezbedi sprovođenje tih zakona i omogući nezavisno funkcionisanje medija. Državne institucije treba da pojačaju napore u suzbijanju pritisaka na novinare, pretnji i napada na medije, kao i da aktivno podrže rad policije i sudstva u procesuiranju slučajeva ugrožavanja bezbednosti novinara. Međunarodna zajednica i nevladine organizacije, takođe, imaju značajnu ulogu u pružanju podrške lokalnim medijima kroz obuku, razmenu iskustava i finansijsku pomoć, koja bi mogla doprineti njihovoj nezavisnosti.

Kako bi se unapredila sloboda medija, važno je raditi na izgradnji medijske pismenosti među građanima, što uključuje razumevanje kako mediji funkcionišu i koje su prepreke sa kojima se suočavaju. Visok nivo medijske pismenosti omogućava građanima da prepoznaju i vrednuju kvalitetne medijske sadržaje, što doprinosi demokratskoj participaciji i smanjuje mogućnost manipulacije informacijama.

Stanje u medijima u Evropi

Evropska unija (EU) promoviše visok nivo slobode medija, smatrajući ga stubom demokratskog društva i ključnim za očuvanje pluralizma mišljenja. Države članice EU se obavezuju da poštuju slobodu izražavanja i informisanja, što je jasno izraženo u Povelji o osnovnim pravima Evropske unije. Zemlje Zapadne Evrope su među liderima u zaštiti medija, s robustnim zakonodavnim okvirom, nezavisnim regulatornim telima i medijima koji funkcionišu slobodno od političkih i ekonomskih pritisaka.

Međutim, čak i u EU, postoje izazovi. Dezinformacije, politički pritisci i ekonomski problemi koji su dodatno pogoršani pandemijom COVID-19 postavili su nove prepreke. Na primer, Mađarska i Poljska su se suočile s kritikama zbog ograničenja slobode medija i uspostavljanja bliskih veza između vladajućih političkih struktura i medija, što dovodi do zabrinutosti oko objektivnosti i pluralizma.

Stanje medija na Balkanu

Na Balkanu, gde su medijske slobode istorijski bile ograničene autoritarnim režimima i ratnim sukobima, mediji su često podložni pritiscima političkih elita, ekonomskih interesa i polarizovane javnosti. U poređenju s EU, zemlje Balkana imaju veće izazove u postizanju medijske slobode i nezavisnosti. Na primer:

- **Srbija:** Novinari su suočeni s ozbiljnim pritiscima, uključujući pretnje i napade. Medijske organizacije kao što su Reporteri bez granica (RSF) navode da su neki mediji u Srbiji pod velikim uticajem vlasti. Kontrola nad državnim medijima i pritisci na nezavisne novinare ograničavaju slobodu izražavanja i vode ka autocenzuri.
- **Bosna i Hercegovina:** Situacija je slična, s politički podeljenim medijima koji često odražavaju stavove etničkih grupa ili političkih partija. Pravosudni sistem je spor u reagovanju na pritiske na novinare, što povećava njihovu ranjivost.
- **Albanija:** Iako mediji imaju slobodu izražavanja, pritisci dolaze u vidu ekonomskih i političkih interesa, kao i kontrole nad vlasničkom strukturom medija.
- **Crna Gora:** U Crnoj Gori, medijske slobode su formalno zakonom zaštićene, ali se novinari često suočavaju s ozbiljnim izazovima u praksi. Politički pritisci, pretnje, ekonomska zavisnost medija od oglašivača i vlasnički interesi čine okruženje u kojem mediji teško funkcionišu slobodno.

Problemi u odnosu demokratije i medija

Na Balkanu, demokratija se često razvija paralelno s polarizacijom medija i njihovom instrumentalizacijom od strane političkih elita. Mediji bi trebalo da budu kontrolni mehanizam vlasti, omogućavajući građanima informisanost o aktivnostima političara. Međutim, u praksi, političke elite često koriste medije za sopstvenu promociju, dok nezavisni novinari trpe pritiske.

U Crnoj Gori, dugogodišnja politička polarizacija i uticaj političkih partija na medije dodatno narušavaju percepciju javnosti o nezavisnosti medija. Često je prisutno mišljenje među građanima da mediji rade u korist određenih političkih interesa, što se poklapa s podacima dobijenim iz upitnika o percepciji medijskih sloboda u Crnoj Gori. Građani su skeptični prema ulozi medija u društvu, smatrajući da su podložni pritiscima i da ne uvek objektivno izveštavaju.

Ova kratka analiza pokazuje da, iako Evropa generalno pruža visok nivo slobode medija, Balkan, a posebno Crna Gora, i dalje ima značajne prepreke u ovom domenu. Ovi izazovi su dublje ukorenjeni u političke, ekonomske i društvene strukture, što zahteva multidisciplinarni pristup i aktivno angažovanje lokalnih i međunarodnih aktera.

Kada je reč o konkretnim indeksima relevantnih međunarodnih organizacija kada je reč o slobodi medija, najčešće korišćeni indeksi medijskih sloboda po zemljama su:

1. **Indeks slobode medija Reportera bez granica (RSF)** - Svake godine, RSF objavljuje globalni indeks slobode medija, rangirajući zemlje prema stepenima slobode koje njihovi novinari uživaju. Indeks obuhvata elemente kao što su pluralizam, nezavisnost medija, zakonodavni okvir i bezbednost novinara.
2. **Freedom House: Sloboda štampe** - Organizacija Freedom House objavljuje izveštaj o slobodi medija u kojem ocenjuje zemlje na osnovu pravnog, političkog i ekonomskog okruženja koje utiče na rad medija. Zemlje se kategorizuju kao "slobodne," "delimično slobodne," ili "neslobodne."
3. **Indeks slobode štampe Svetskog ekonomskog foruma (Global Competitiveness Report)** - Iako prvenstveno namenjen oceni ekonomske konkurentnosti, ovaj izveštaj takođe uključuje indikatore slobode štampe kao deo procene institucionalnog okruženja.

Prema Svetskom indeksu slobode medija za 2024. godinu, koji objavljuje organizacija Reporteri bez granica (RSF), rangiranje zemalja po nivou medijskih sloboda je sledeće:

Top 10 zemalja sa najvišim nivoom slobode medija:

1. Norveška
2. Danska
3. Švedska
4. Finska
5. Holandija
6. Irska

7. Portugal
8. Švajcarska
9. Estonija
10. Island

Zemlje Zapadnog Balkana:

- Severna Makedonija: **36. mesto**
- Crna Gora: **40. mesto**
- Kosovo: **75. mesto**
- Bosna i Hercegovina: **81. mesto**
- Srbija: **98. mesto**
- Albanija: **99. mesto**

Ovi podaci ukazuju na **značajne razlike u nivou medijskih sloboda širom sveta**. Zemlje Skandinavije tradicionalno zauzimaju vrh liste zahvaljujući jakim demokratskim institucijama i poštovanju slobode izražavanja. S druge strane, **zemlje Zapadnog Balkana, uključujući Crnu Goru, suočavaju se sa izazovima u oblasti medijskih sloboda**, što se ogleda u njihovim rangiranjima. Sa stanovišta stanja u regionu, posebno je zabrinjavajuće što je Srbija pala na 98. mesto, što predstavlja najniži rang od 2002. godine. Ovaj pad ukazuje na pogoršanje stanja medijskih sloboda u zemlji, sa novinarima koji su izloženi političkim pritiscima i nekažnjivosti za zločine počinjene nad njima. Takođe, Bosna i Hercegovina je zabeležila pad na 81. mesto, što je nazadovanje za 17 mesta u odnosu na prethodnu godinu. Ovo pogoršanje pripisuje se rekriminalizaciji klevete u Republici Srpskoj i opštim političkim i ekonomskim pritiscima na medije.

Stanje medija u Crnoj Gori

Mediji u Crnoj Gori suočavaju se s brojnim izazovima, koji uključuju političke pritiske, pritiske od strane vlasnika medija, kao i probleme s transparentnošću finansiranja i održivosti nezavisnog novinarstva. Iako zakonodavni okvir formalno obezbeđuje slobodu medija, u praksi je situacija često drugačija, što je istaknuto u različitim izveštajima međunarodnih organizacija kao što su Reporteri bez granica (RSF), Freedom House, i OEBS (Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju).

Politički pritisci i uticaji

Prema izveštajima RSF-a, Crna Gora se suočava sa sve većim problemima kada je u pitanju politički uticaj na medije. RSF u svom globalnom indeksu slobode medija beleži da političke strukture u Crnoj Gori i dalje imaju značajan uticaj na uređivačke politike medijskih kuća. Vlasti i političke elite često koriste medije za promociju svojih stavova, dok su nezavisni mediji podložni pritiscima, što može dovesti do autocenzure među novinarima.

Ovaj problem dodatno komplikuju veze između političkih elita i vlasničke strukture medija. U Crnoj Gori, kao i u mnogim drugim zemljama Zapadnog Balkana, vlasnici medija često imaju političke interese, što otežava objektivno izveštavanje o pitanjima od javnog interesa. Ova situacija rezultira polarizovanom medijskom okruženju gde pojedini mediji otvoreno podržavaju vlast, dok drugi podržavaju opoziciju.

Fizička i pravna zaštita novinara

Pretnje, napadi i pritisci na novinare u Crnoj Gori predstavljaju ozbiljan problem, posebno za novinare koji izveštavaju o korupciji, organizovanom kriminalu i pitanjima ljudskih prava. Freedom House i RSF ističu da nedostatak efikasne pravne zaštite doprinosi osećaju nesigurnosti među novinarima. Iako zakonski okvir omogućava slobodu medija, implementacija zakona i pravna zaštita novinara su često nedovoljni. Kao rezultat, mnogi novinari pribegavaju autocenzuri kako bi izbegli potencijalne posledice.

Praksa nekažnjavanja napada na novinare dodatno komplikuje situaciju. Freedom House navodi da se fizički i verbalni napadi na novinare retko procesuiraju, što ugrožava slobodu medija i osećaj sigurnosti među novinarima. Pravosudni sistem je spor i često podložan političkim uticajima, što dodatno obeshrabruje novinare da prijave pretnje i napade.

Transparentnost vlasničke strukture i finansiranje medija

Transparentnost vlasničke strukture medija je još jedno pitanje koje doprinosi problemima u sektoru. RSF i OEBS ističu da su vlasnici mnogih medija često povezani sa političkim ili poslovnim interesima, što dovodi do sukoba interesa i utiče na nezavisnost uredničkih politika. Nedostatak transparentnosti u vlasničkoj strukturi onemogućava građanima da jasno razumeju ko kontroliše medijski sadržaj i na koji način su mediji finansirani.

Pored vlasničke strukture, finansijska stabilnost medija je veliki izazov. Crnogorski mediji se suočavaju sa ekonomskom nesigurnošću, zavisni su od državnih subvencija i oglašavanja, što često ograničava njihov rad i slobodu. Državne subvencije i oglašavanje nisu uvek dodeljivani na transparentan način, što omogućava državnim institucijama da utiču na uređivačku politiku medija koji zavise od tog izvora prihoda. Na ovaj način se javna sredstva koriste za kreiranje medijskog prostora koji je naklonjen vlastima, dok se nezavisni mediji bore za opstanak.

Zakonski okvir i sloboda izražavanja

Iako je zakonski okvir u Crnoj Gori formalno u skladu s evropskim standardima, postoje značajni problemi u njegovoj primeni. Zakoni koji garantuju slobodu medija i izražavanja često nisu dosledno sprovedeni, što dovodi do ograničavanja slobode medija u praksi. Na primer, zakon o kleveti je formalno dekriminalizovan, ali novinari i dalje mogu biti tuženi u građanskim sudovima, gde im prete visoke novčane kazne. Ova praksa često dovodi do autocenzure među novinarima koji se suočavaju s finansijskim rizicima ukoliko budu tuženi za klevetu.

OEBS ističe potrebu za reformom pravnog sistema kako bi se obezbedila bolja zaštita novinara i slobode medija u Crnoj Gori. Izveštaji ove organizacije ukazuju na potrebu za efikasnijim sprovođenjem postojećih zakona, kao i za jačanjem kapaciteta pravosudnog sistema kako bi se osigurala pravna zaštita novinara.

Ekonomski pritisci i održivost nezavisnog novinarstva

Ekonomski pritisci su značajan faktor koji utiče na slobodu medija u Crnoj Gori. Većina medija u Crnoj Gori je ekonomski nestabilna i zavisna od oglašivača ili subvencija, što ograničava njihovu nezavisnost. Nezavisni mediji se suočavaju s poteškoćama u pronalaženju sredstava, što ih čini ranjivim na pritiske i omogućava političkim i ekonomskim interesima da utiču na njihov rad. U ovakvom okruženju, mnogi mediji nisu u mogućnosti da obavljaju svoje funkcije na profesionalan i objektivan način, što direktno utiče na kvalitet informisanja javnosti.

Da bi se podržalo nezavisno novinarstvo, potrebno je razviti alternativne modele finansiranja, kao što su grantovi, fondovi za istraživačko novinarstvo i međunarodna pomoć. Međunarodne organizacije i donatori mogu imati ključnu ulogu u ovom procesu pružanjem finansijske i tehničke podrške nezavisnim medijima u Crnoj Gori.

Medijska pismenost i poverenje građana u medije

Prema istraživanjima i izveštajima OEBS-a, medijska pismenost u Crnoj Gori je na niskom nivou, što otežava građanima da prepoznaju manipulativne sadržaje i dezinformacije. Nizak nivo medijske pismenosti često vodi do nižeg nivoa poverenja u medije. Građani Crne Gore su skeptični prema objektivnosti i nezavisnosti medija, što je dodatno pojačano političkom polarizacijom i ekonomskim problemima u sektoru.

Promocija medijske pismenosti među građanima bi mogla doprineti povećanju poverenja u medije i razumevanju uloge medija u demokratskom društvu. Organizacije kao što su OEBS i RSF naglašavaju značaj edukativnih programa koji bi građanima omogućili da prepoznaju kvalitetne i pouzdane izvore informacija, kao i da kritički analiziraju medijske sadržaje.

Uloga međunarodnih organizacija

Međunarodne organizacije, kao što su OEBS, RSF i Freedom House, igraju važnu ulogu u promovisanju slobode medija u Crnoj Gori kroz monitoring i tehničku podršku. Ove organizacije redovno prate situaciju u zemlji i pružaju preporuke za unapređenje stanja u medijskom sektoru. Takođe, one pružaju obuke i resurse za jačanje kapaciteta medijskih kuća i profesionalnih udruženja, što može doprineti poboljšanju kvaliteta novinarstva i unapređenju slobode medija.

OEBS, na primer, pruža stručnu podršku za reformu zakonodavnog okvira i organizuje treninge za novinare i pravnike, dok RSF radi na podizanju svesti o važnosti slobode medija i bezbednosti novinara kroz globalne kampanje. Međunarodna podrška je ključna za jačanje medijske scene u

Crnoj Gori, posebno s obzirom na ekonomske i političke izazove s kojima se suočavaju nezavisni mediji.

Stanje medija u Crnoj Gori odražava izazove s kojima se suočavaju zemlje u tranziciji, gde su politički pritisci, ekonomska nestabilnost i nedostatak pravne zaštite za novinare ključne prepreke za slobodno i nezavisno novinarstvo. Izveštaji međunarodnih organizacija ukazuju na potrebu za reformama u pravnom sistemu, veću transparentnost

Strategija Vlade Crne Gore u oblasti medija

Vlada Crne Gore je 19. oktobra 2023. usvojila prvu Medijsku strategiju za period 2023–2027, sa pratećim Akcionim planom za 2023. i 2024. godinu. Ovaj strateški dokument sadrži 104 mere usmerene na unapređenje slobode informisanja, poboljšanje uslova rada i održivosti medija, razvoj medijskog pluralizma i pismenosti, jačanje samoregulacije, te nezavisnosti i profesionalnosti javnih emitera. Za sprovođenje strategije predviđen je budžet od 24.230.000 evra, dok je za realizaciju Akcionog plana za 2023–2024. planirano nepunih devet miliona evra. Očekuje se da će ove mere doprineti stvaranju povoljnijeg ambijenta za slobodno i profesionalno novinarstvo u Crnoj Gori.

Medijska strategija Crne Gore za period 2023–2027. definiše četiri ključna strateška cilja:

1. **Poboljšanje kvaliteta informisanja građana i unapređenje medijske pismenosti** – Cilj je obezbediti tačne, pravovremene i relevantne informacije, kao i povećati sposobnost građana da kritički analiziraju medijske sadržaje.
2. **Oснаživanje uredničke i finansijske nezavisnosti, etike i profesionalizma javnih emitera** – Teži se jačanju autonomije javnih medija, unapređenju etičkih standarda i profesionalnog integriteta u novinarstvu.
3. **Unapređenje ambijenta za fer tržišno poslovanje medija** – Planira se stvaranje povoljnijih uslova za poslovanje medija kroz transparentnost vlasništva i finansiranja, kao i podsticanje medijskog pluralizma.
4. **Poboljšanje okvira za rad i položaj zaposlenih u medijima** – Fokus je na unapređenju radnih uslova, zaštiti prava novinara i drugih medijskih radnika, te obezbeđivanju njihove sigurnosti i profesionalnog razvoja.

Ciljevi istraživanja

U skladu sa zahtevima Strategije Ministarstvo kulture i medija je realizovalo istraživanje, u saradnju, koje je se tiče ocene stanja slobode medija i pritiska na novinare. Ovo istraživanje je jedna aktivnosti u okviru **strateškog cilja IV Medijske strategije i operativnog cilja 4.1 – Osažena socio-ekonomska pozicija zaposlenih u medijima**. Istraživanje je u skladu sa potrebama imalo sledeće ciljeve:

1. **Ispitivanje percepcije građana o slobodi medija u Crnoj Gori** – Prvi cilj istraživanja je da se istraži u kojoj meri građani smatraju da su mediji slobodni u Crnoj Gori, odnosno da se identifikuje opšte stanje slobode medija prema percepciji građana.
2. **Ispitivanje poverenja građana u medijske institucije i izvore informisanja** – Ovo istraživanje ima za cilj da utvrdi koliko građani veruju različitim vrstama medija, uključujući televiziju, internet portale, društvene mreže i štampane medije.
3. **Identifikacija izvora pritiska na medije i novinare** – Cilj istraživanja je i da identifikuje glavne izvore pritiska na medije prema mišljenju građana, kao što su politički uticaji, pritisci vlasnika medija, i ekonomske poteškoće.
4. **Procenjivanje zaštite novinara u Crnoj Gori** – Cilj istraživanja je da se ispita u kojoj meri građani smatraju da su novinari zaštićeni u Crnoj Gori i da li postoji potreba za donošenjem dodatnih zakona koji bi unapredili njihov položaj.
5. **Procenjivanje stavova građana o merama za unapređenje rada novinara i slobode medija** – Ovaj cilj obuhvata ispitivanje stavova građana o efikasnosti različitih predloženih mera za unapređenje zaštite novinara i slobode medija, kao što su izmene zakonodavstva, veća uloga profesionalnih udruženja i bolja zaštita od strane policije.
6. **Istraživanje percepcije građana o ulozi medija u društvu** – Cilj je da se ispita kako građani doživljavaju ulogu medija, da li smatraju da mediji rade u interesu građana, političara ili vlasnika, kao i koliko su mediji objektivni i nepristrasni u izveštavanju.

Istraživanje je realizovano i ima sledeće karakteristike:

Metod: Anketno istraživanje; tehnika licem-u-lice

Uzorak: dvostruko-stratifikovan i slučajan uzorak - N=1000 ispitanika

Instrument: Posebno konstruisan upitnik sa 11 demografskih i 24 supstancija pitanja. Ukupan broj varijabli/indikatora=107

Poststratifikacija: pol*godina*etnička pripadnost

Period prikupljanja podataka: 15 oktobar – 01. novembar, 2024

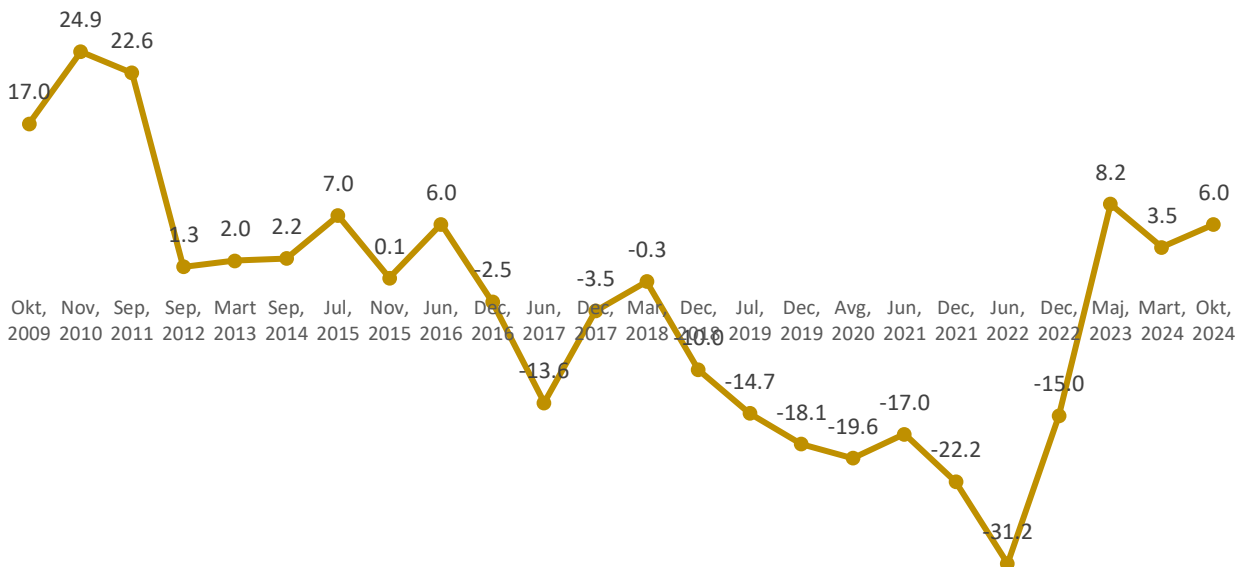
Rezultati istraživanja

Najpre, javnost podeljena oko toga da li se Crna Gora kreće u pravom smeru (Grafikon 1). Procenat onih koji veruju da je smer pogrešan može signalizirati opšte nezadovoljstvo trenutnom situacijom. Ovo nezadovoljstvo može odražavati ekonomske, političke ili društvene izazove, što pokazuje da građani možda osećaju nedostatak poverenja u aktuelne politike ili pravac koji zemlja zauzima. U našem perenju, međutim, **procentualno je nešto viši broj onih građana koji smatraju da se zemlja kreće dobrim smerom**. U analizu smo uključili i merenje ovog parametra sa stanovišta trenda (Grafikon 2), a podaci (CEDEM) ukazuju da je od maja 2023 procentualna razlika između oih koji ocenjuju da zemlja ide pravim, odnosno pogrešnim putem, umereno pozitivna.

Grafikon 1 Crna Gora se kreće pravim/pogrešnim putem

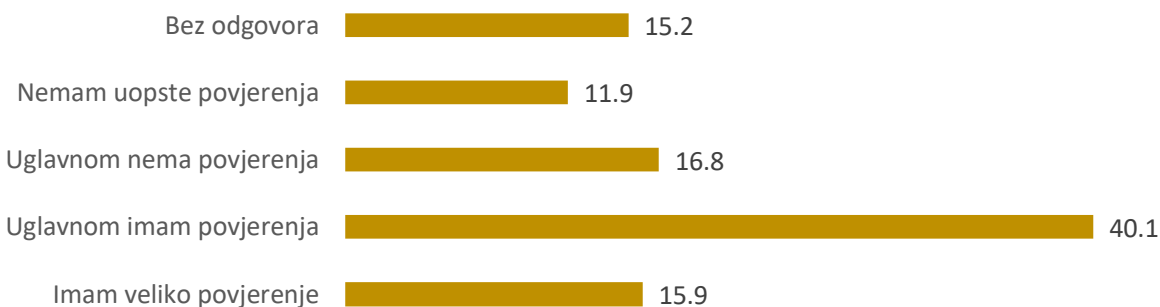

Grafikon 2 Smer: Trend - INDEX

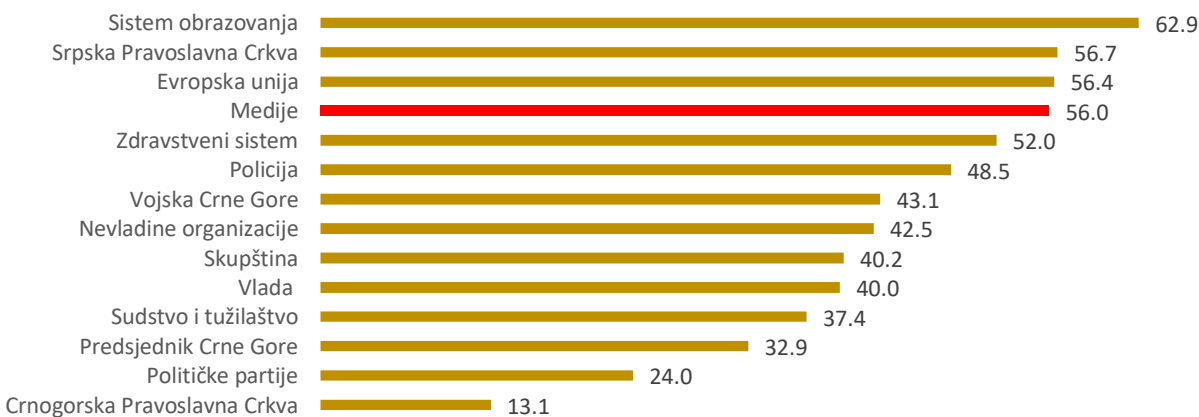
Nizak nivo poverenja u medije naglašava skeptičan stav javnosti prema informacijama koje mediji pružaju. S obzirom na političke pritiske i ekonomsku zavisnost mnogih medijskih kuća, građani mogu osećati da informacije koje dobijaju nisu uvek objektivne. Ovakva percepcija može voditi smanjenju uloge medija kao nezavisnih kontrolora vlasti, što može dodatno uticati na transparentnost i odgovornost u društvu. U ovom istraživanju, **oko 16% građana iskazuje naročito visok, i preko 40% umereno visok stepen poverenja u medije.**

Grafikon 3 Poverenje u medije

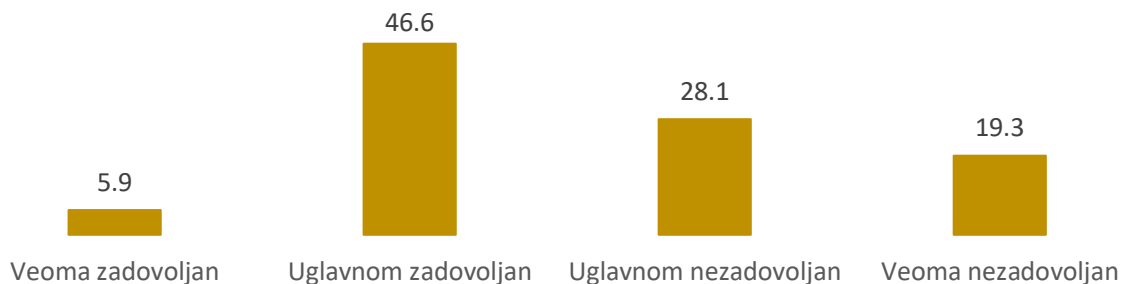
U grafikonu 4 predstavljamo stepen poverenja u sve ključne institucije, a sa ključnom svrhom da uporedimo stepen poverenja u medije u odnosu na druge društvene i političke institucije. Generalno nisko poverenje u institucije može signalizirati širi problem poverenja građana u državni aparat. Ovakav stav može biti rezultat percepcije o neefikasnosti, korupciji, ili političkom uticaju na rad institucija. Dugoročno, to može negativno uticati na spremnost građana da učestvuju u političkom procesu i sarađuju s institucijama. Podaci ukazuju da **preko 55% građana sumarno iskazuje poverenje u medije, što komparativno medije stavlja relativno visoko u hijerarhiji poverenja svih institucija.**

Grafikon 4 Poverenje u institucije

Kada je reč o generalnom zadovoljstvu demokratijom u Crnoj Gori, **podaci pokazuju značajan stepen nezadovoljstva stanjem demokratije**, što može biti indikator da građani osećaju kako demokratski principi nisu dovoljno zaštićeni. Takva percepcija može odražavati osećaj nedovoljno inkluzivne politike ili ograničenog prava građana da utiču na važne odluke. Kumulativno, ipak je veći procenat onih koji iskazuju zadovoljstvo demokratijom u odnosu na one koji imaju kritički stav.

Grafikon 5 Zadovoljni stanjem demokratije u Crnoj Gori

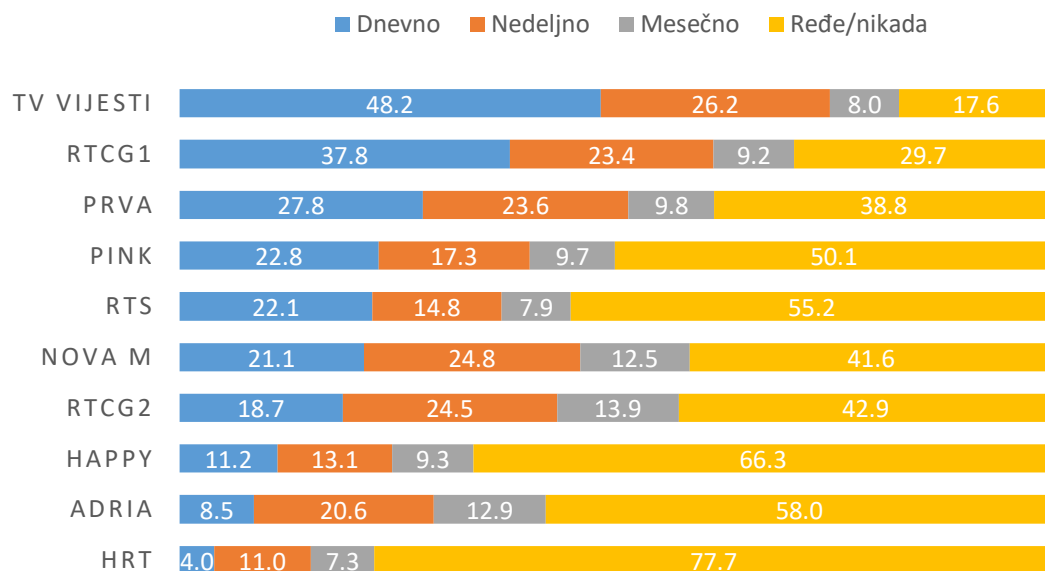

Sastavni deo istraživanja bilo je i merenje gledanosti ključni televizija (Tabela 1). Podaci pokazuju da su **kanali TV Vijesti i RTCG među najgledanijima**, što može značiti da građani preferiraju sadržaje koji nude raznovrsne ili politički balansirane informacije. Niža gledanost drugih kanala ukazuje na to da su pojedine televizije u Crnoj Gori manje popularne, moguće zbog percepcije političke pristrasnosti ili slabijeg kvaliteta sadržaja. Kada se sumativno analizira rejting televizija, stanice kao TV Vijesti i RTCG1 dominiraju gledanošću, dok drugi kanali beleže manji interes (grafikon 6). Ovo pokazuje podelu u gledanosti koja može biti rezultat razlike u uređivačkoj politici i nivoa poverenja publike u objektivnost različitih kanala. Takođe, ovo može ukazivati na politički obojene preferencije publike, što je česta karakteristika u politički polarizovanim društvima.

Tabela 1. Učestalost gledanja TV stanica

	Više puta dnevno	Jednom dnevno	Nekoliko puta nedeljno	Jednom nedeljno	Nekoliko puta mesečno	Jednom mesečno	Nekoliko puta godišnje	Jednom godišnje	Nikad
RTCG1	23.9	13.9	16.9	6.4	8.4	0.8	6.6	0.7	22.4
RTCG2	10.5	8.2	17.2	7.3	11.0	2.9	8.6	0.8	33.5
TV Vijesti	31.5	16.7	19.3	6.9	7.3	0.6	2.8	0.3	14.6
Nova M	13.7	7.4	18.2	6.5	9.3	3.2	4.7	1.0	35.9
Adria	4.8	3.7	12.9	7.6	8.2	4.6	7.9	1.9	48.3
Prva	19.2	8.6	15.2	8.4	6.6	3.2	4.4	0.7	33.7
RTS	12.8	9.3	9.4	5.4	5.3	2.6	6.5	1.6	47.1
HRT	2.3	1.6	6.4	4.6	5.4	1.9	8.2	3.7	65.8
Pink	15.6	7.2	11.2	6.1	8.0	1.7	4.6	2.5	43.1
Happy	5.9	5.3	8.2	4.9	6.7	2.6	7.1	3.4	55.9

Grafikon 6 Gledanost TV stanica – rejting: kategorizovano

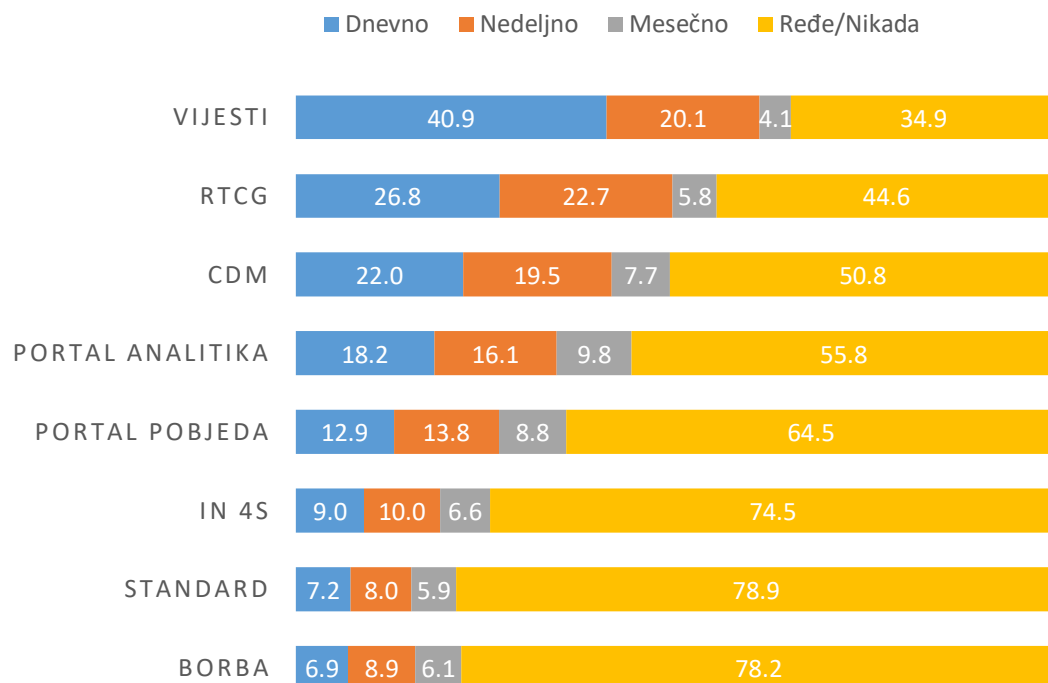

Kada je o portalima reč (Tabela 2 i ghrafikon 7), podaci ukazuju na sve izraženiji trend korišćenja interneta kao glavnog izvora informacija. Manja posećenost pojedinih portala može ukazivati na percepciju o manjoj objektivnosti ili nižem kvalitetu sadržaja, dok popularniji portali imaju veću moć u oblikovanju javnog mnjenja. Inače, digitalni portali beleže sve veću popularnost među građanima, pri čemu neki portali, poput **Vijesti, RTCG i CDM portala, prednjače po posećenosti**. Ova popularnost može signalizirati veće poverenje ili relevantnost sadržaja koji nude, kao i pomak građana prema digitalnim izvorima informacija, posebno među mlađom populacijom.

Tabela 2. Posećenost portala

	Više puta dnevno	Jednom dnevno	Nekoliko puta nedeljno	Jednom nedeljno	Nekoliko puta mesečno	Jednom mesečno	Nekoliko puta godišnje	Jednom godišnje	Nikad
CDM	13.7	8.3	16.0	3.5	6.9	0.8	1.1	0.7	49.0
Vijesti	22.4	18.5	16.7	3.4	3.5	0.7	0.1	0.2	34.6
Rtcg	16.0	10.8	16.8	6.0	4.6	1.3	0.9	0.2	43.5
Portal Analitika	11.6	6.6	12.3	3.8	7.9	2.0	1.6	0.4	53.9
Portal Pobjeda	7.7	5.2	9.9	3.9	6.4	2.4	1.7	0.8	62.0
In 4S	6.5	2.5	6.8	3.2	3.8	2.8	1.7	0.7	72.1
Standard	5.2	2.0	5.8	2.2	4.2	1.7	2.0	1.8	75.1
Borba	5.0	1.9	5.8	3.1	3.6	2.5	1.2	2.2	74.8

Grafikon 7 Posećenost portala – rejting: kategorizovano

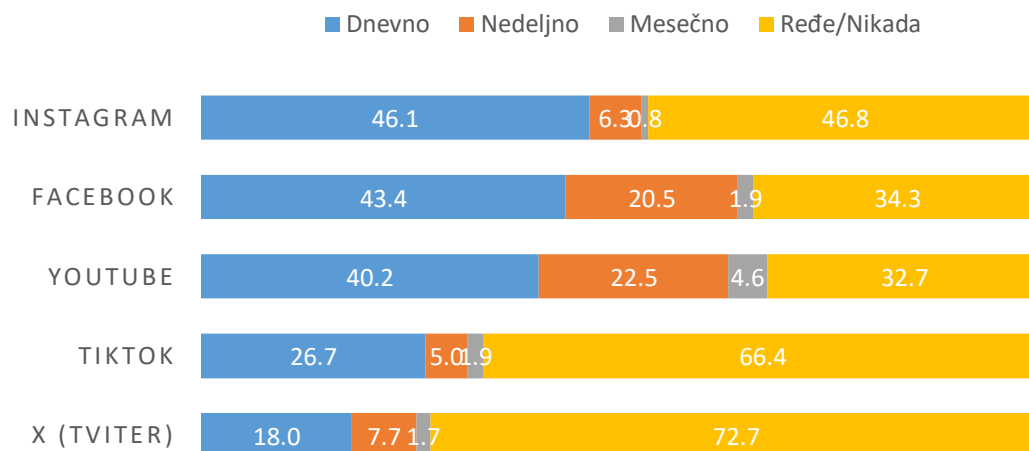

Društvene mreže su postale primarni izvor informisanja za mnoge građane, posebno za mlađu populaciju. **Facebook i Instagram beleže najvišu posećenost**, što sugerise potrebu medijskih kuća da budu prisutne na ovim platformama kako bi doprele do šire publike. Dominacija društvenih mreža kao izvora informacija može biti izazov za tradicionalne medije (Tabela 3 i grafikon 8). Komparativno, Instagram i facebook su očito najpopularnije društvene mreže, ali i youtube ima veoma visok stepen posećenosti. Konzumacija TikToka je značajno ređa, a građani od tradicionalnih društvenih mreža najmanje koriste twitter (X).

Tabela 3. Posećenost društvenih mreža

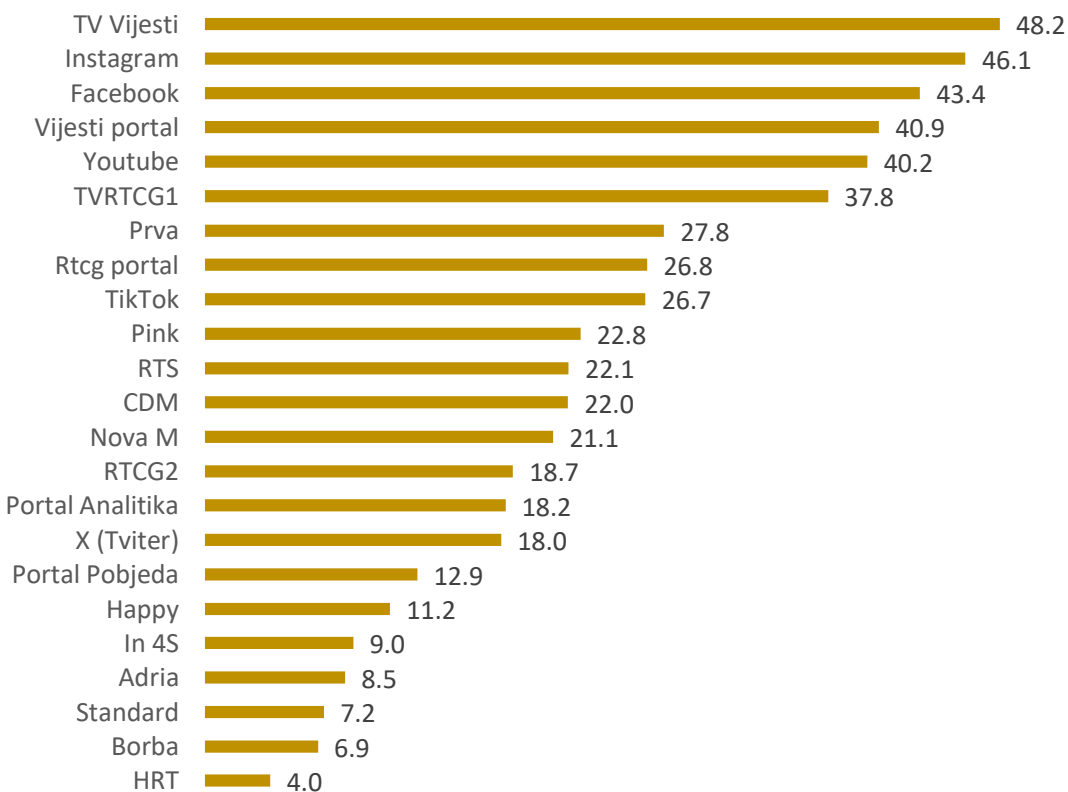
	Više puta dnevno	Jednom dnevno	Nekoliko puta nedeljno	Jednom nedeljno	Nekoliko puta mesečno	Jednom mesečno	Nekoliko puta godišnje	Jednom godišnje	Nikad
Facebook	33.6	9.8	18.2	2.3	1.5	0.3	0.1	0.2	34.0
X (Tviter)	12.9	5.1	5.5	2.1	1.1	0.5	0.7	0.6	71.4
Instagram	35.2	10.9	5.5	0.8	0.6	0.2	0.4	0.2	46.2
TikTok	21.1	5.6	2.5	2.5	1.8	0.1	0.2	0.5	65.8
Youtube	30.0	10.2	15.8	6.8	3.3	1.3	1.5	0.2	31.0

Grafikon 8 Posećenost društvenih mreža – rejting: kategorizovano

Ukoliko po hijerarhiji analiziramo konzumaciju svih medija, bez obzira na tip i kategoriju, **najviši rejting merimo kada je reč o TV Vijesti, a potom slede Instagram i Facebook.** Portal Vijesti, takođe, ima visok rejting, a slede YouTube i TVRTCG (grafikon 9)

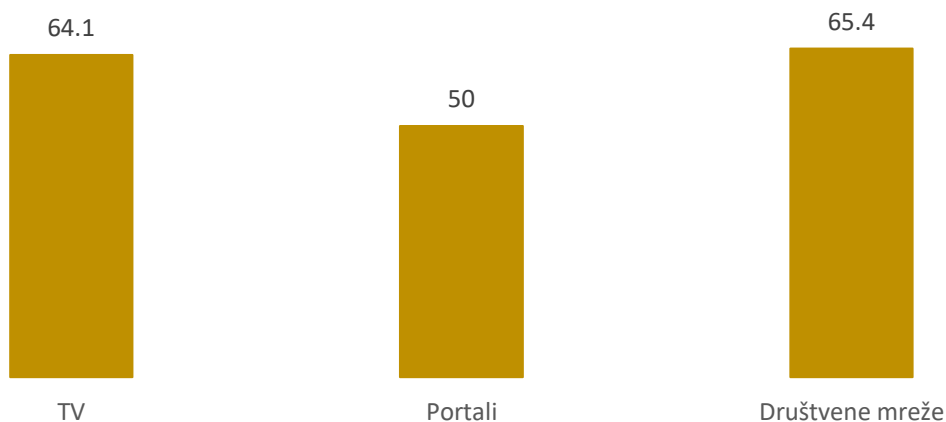
Grafikon 9 Dnevna konzumacija svih medija

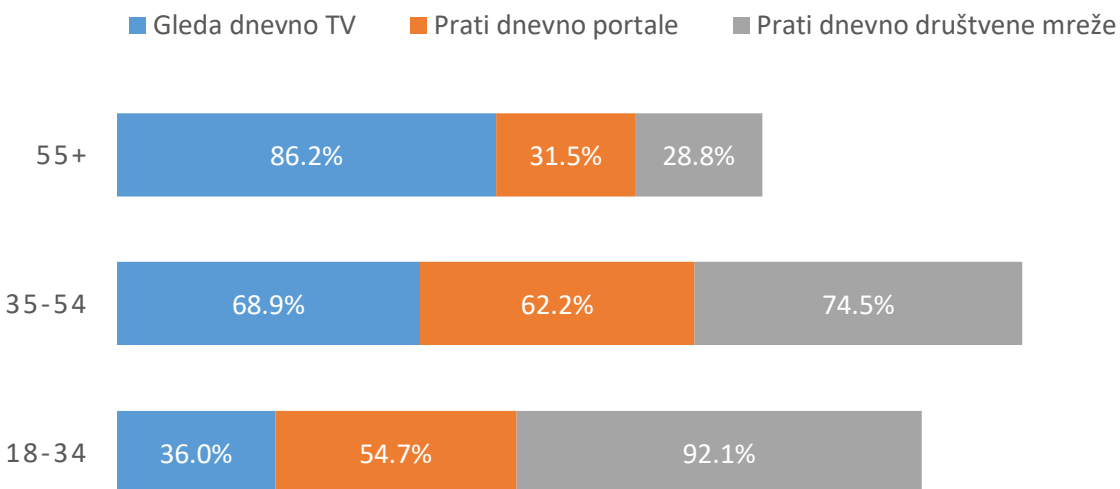
Ukoliko se uporedi konzumacija medija po kategorizaciji (Grafikon 10), podaci ukazuju da je konzumacija društvenih mreža i televizije veoma ujednačena, tačnije, **oko 2/3 građana na dnevnom nivou prati društvene mreže i gleda televiziju**. Kada je o portalima, naši podaci ukauju da svaki drugi građanin Crne Gore na dnevnom nivou prati portale.

Grafikon 10 Dnevna konzumacija po kategorijama medija

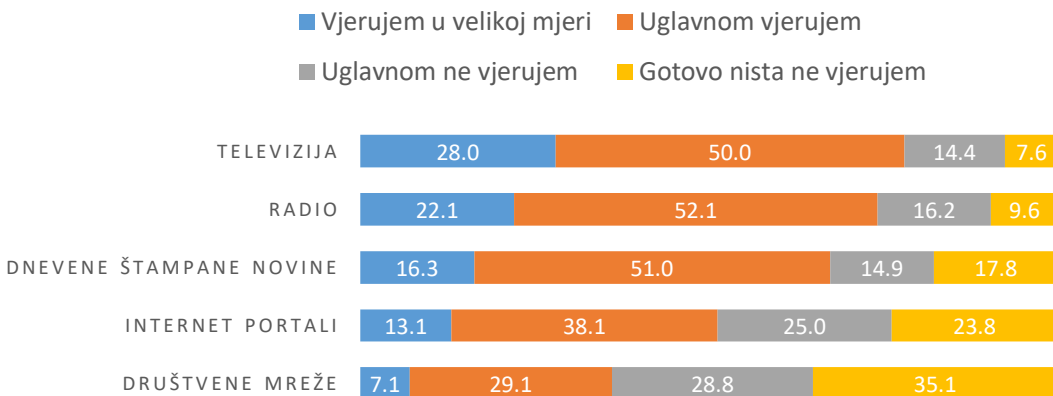
Imajući u vidu da je tip medija veoma senzitivan na generacijske razlike, u grafikonu 11 prikazujemo konzumaciju tipa medija s obzirom na godine starosti ispitanika. Najpre, podaci ukazuju da **ispitanici srednje generacije (35-54) u najvećoj meri generalno prate medije**. Ujedno kod ovih ispitanika, prilično je ujednačen stepen praćenja svih tipova medija. Sa druge strane, podaci više nega jansno ukazuju da **gotovo svi mladi (18-34) na dnevnom nivou prate društvene mreže**, dok je god ove generacije konzumacija televizije značajno niža (36%). Sa druge strane, **populacija starija od 55 godina dominantno konzumira televiziju** i značajno ređe ostale medije.

Grafikon 11 Prate medije po godinama starosti

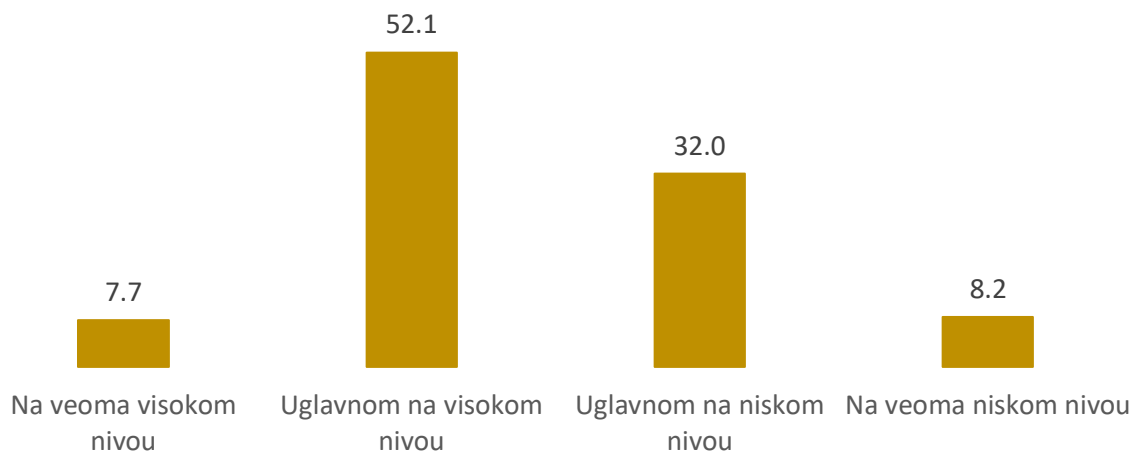
Podaci u grafikonu 12 pokazuju kako građani ocenjuju različite vrste medija u smislu poverenja. **Najveće poverenje građani poklanjaju televiziji i internet portalima**, što ukazuje na njihovu percepciju ovih medija kao pouzdanijih izvora informacija. S druge strane, **društvene mreže beleže niži nivo poverenja**, što može biti rezultat prisutnosti dezinformacija i neproverenih izvora na tim platformama. Ovi rezultati sugerišu da građani prepoznaju važnost uređivačkog nadzora i profesionalnih standarda koji su prisutniji u tradicionalnim i digitalnim novinskim formatima.

Grafikon 12 Poverenje u tip medija

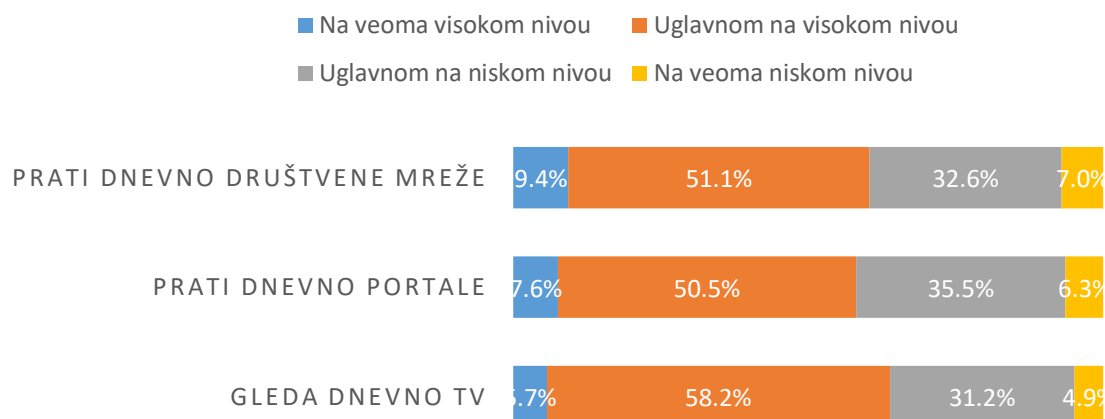
Građani u nemaloj mjeri smatraju da mediji nisu slobodni (grafikon 13), što može biti rezultat percepcije visokih političkih i ekonomskih pritisaka. Ovo ukazuje na moguće ograničenje medijske slobode, što može dovesti do autocenzure među novinarima i ugroziti kvalitet informisanja. Takav nalaz sugeriše potrebu za institucionalnom podrškom nezavisnim medijima. Kumulativno, ipak, **oko 60% građana smatra da su medijske slobode na veoma ili uglavnom visokom nivou**.

Grafikon 13 Procena stanja medijskih sloboda

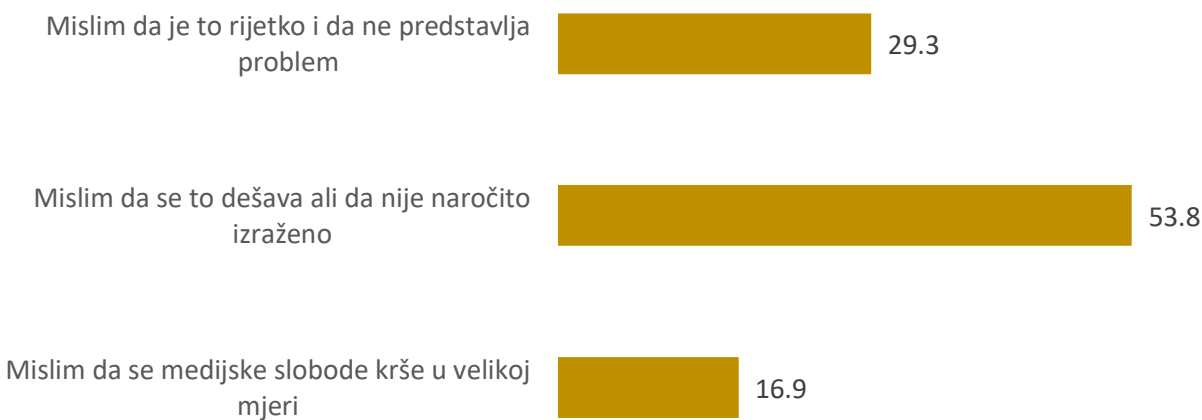
Grafikon 14 pokazuje povezanost između percepcije stanja medijskih sloboda i učestalosti konzumacije medija. Podatak ukazuje da **oni koji prate društvene mreže u višem stepenu procenjuju da je slobodna medija na visokom nivou.**

Grafikon 14 Procena stanja medijskih sloboda i dnevna konzumacija medija

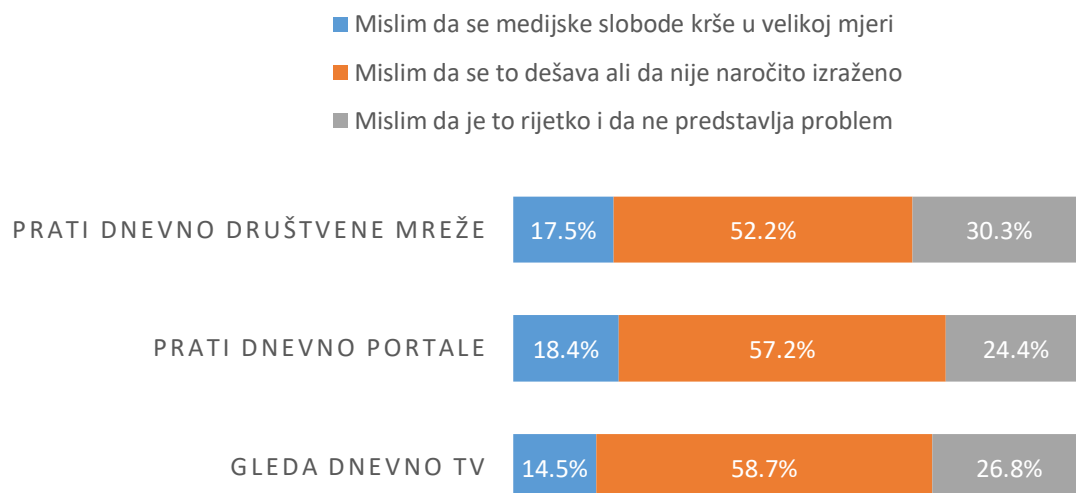

Građani smatraju da su kršenja medijskih prava prisutna u značajnoj meri (grafikon 15). To može ukazivati na duboko ukorenjene probleme u društvu u kojem mediji ne mogu slobodno da izveštavaju o svim temama. Ovakva percepcija može podstaći građane da traže alternativne izvore informacija, dodatno smanjujući uticaj tradicionalnih medija. Nadalje, **nešto je veći procenat onih koji smatraju da se medijske slobode krše među konzumentima društvenih mreža i portala, u odnosu na one koji konzumiraju televiziju** (grafikon 16)

Grafikon 15 U kojoj se meri krše medijska prava i slobode

Grafikon 16 U kojoj se meri krše medijska prava i slobode i dnevna konzumacija medija

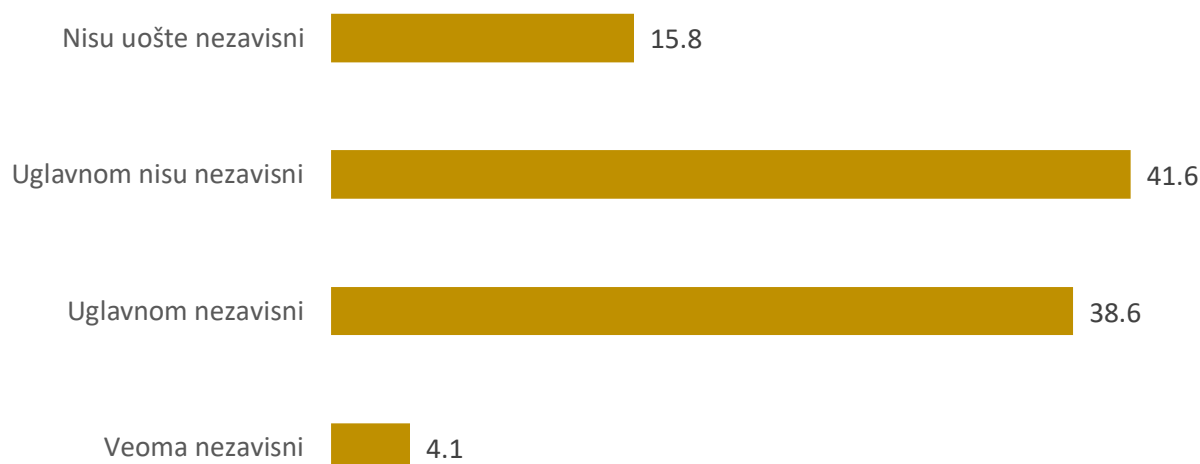

Građane samo na pitali u otvorenoj formi da navedu, po njihovom sećanju, slučajeve kršenja medijskih prava i sloboda. Pitanje je bilo otvoreno i dobili skmo veliki broj veoma raznovrsnih odgovora. Kada se svi odgovori kategorizuju, onda se stavovi građana po ovom pitanju mogu sumirati na sledeći način:

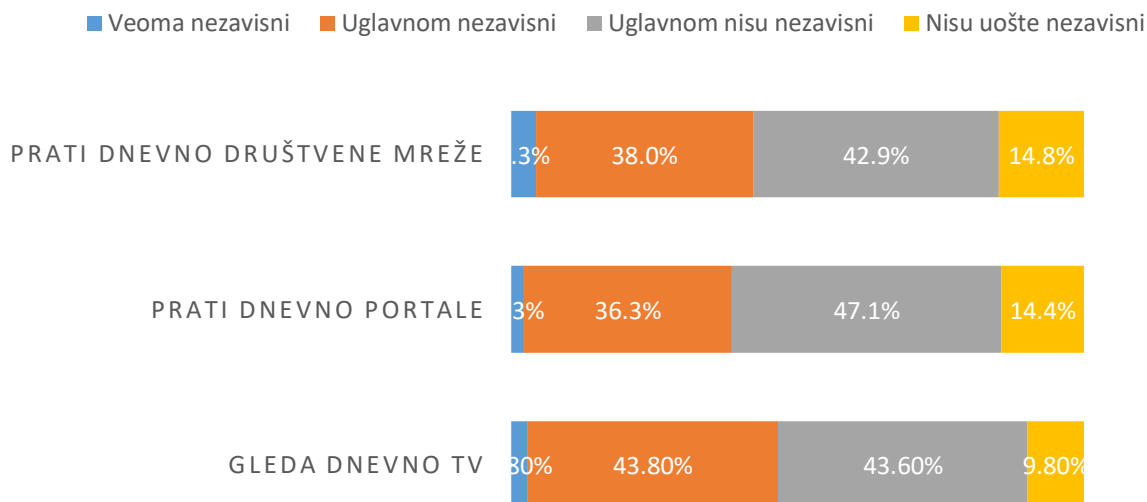
1. **Prijetnje i napadi na novinare** (uključuje verbalne, fizičke prijetnje, paljenje automobila, prijetnje putem telefona i na društvenim mrežama): ~25%
2. **Politički pritisak i uticaj** (npr. ponašanje političara prema novinarima, pritisak vlasti, favorizovanje određenih medija, izbor za direktora RTCG): ~20%
3. **Cenzura i autocenzura** (npr. autocenzura, cenzura vlasnika medija, pritisak od strane političara, zabrane): ~15%
4. **Dezinformacije i netačne informacije** (lažne vijesti, lažne informacije, širenje panike): ~10%
5. **Kršenje privatnosti i nepoštovanje zakona** (iznošenje identiteta, iznošenje punog imena, otkrivanje identiteta lica u krivičnom postupku): ~10%
6. **Korupcija i neprofesionalno ponašanje unutar medija** (npr. korupcija u RTCG, pristrasnost urednika, samovolja direktora): ~10%
7. **Nepovoljne radne okolnosti za novinare** (nemaju slobodu da postavljaju pitanja, otpuštanja zbog objavljivanja istine, ponižavanje novinara): ~5%
8. **Govor mržnje i diskriminacija** (širenje mržnje, vjerska mržnja, govori panike): ~5%

Građani u velikoj meri smatraju da mediji u Crnoj Gori nisu dovoljno nezavisni (grafikon 17). Ova percepcija može biti rezultat prisutnosti političkih ili ekonomskih interesa u medijskom sektoru, gde vlasnici medija ili politički akteri mogu imati uticaj na uređivačke odluke. Dugoročno, ovaj trend može narušiti ulogu medija kao nezavisnih izvora informacija. Nadalje, procena nezavisnosti medija ne zavisi značajno od konzumacije tipa medija (grafikon 18)

Grafikon 17 Procena nezavisnosti medija

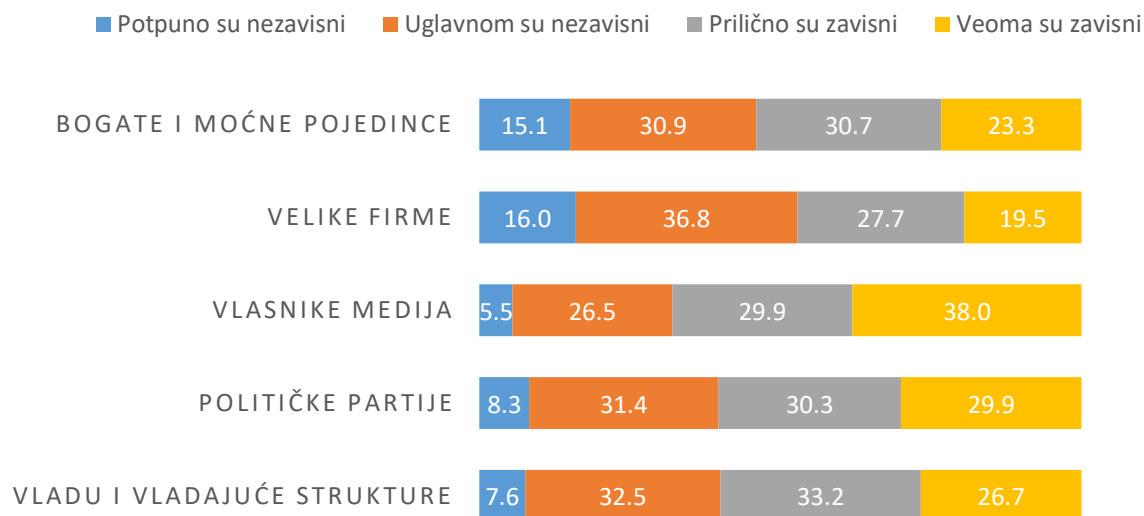

Grafikon 18 Procena nezavisnosti medija i dnevna konzumacija medija

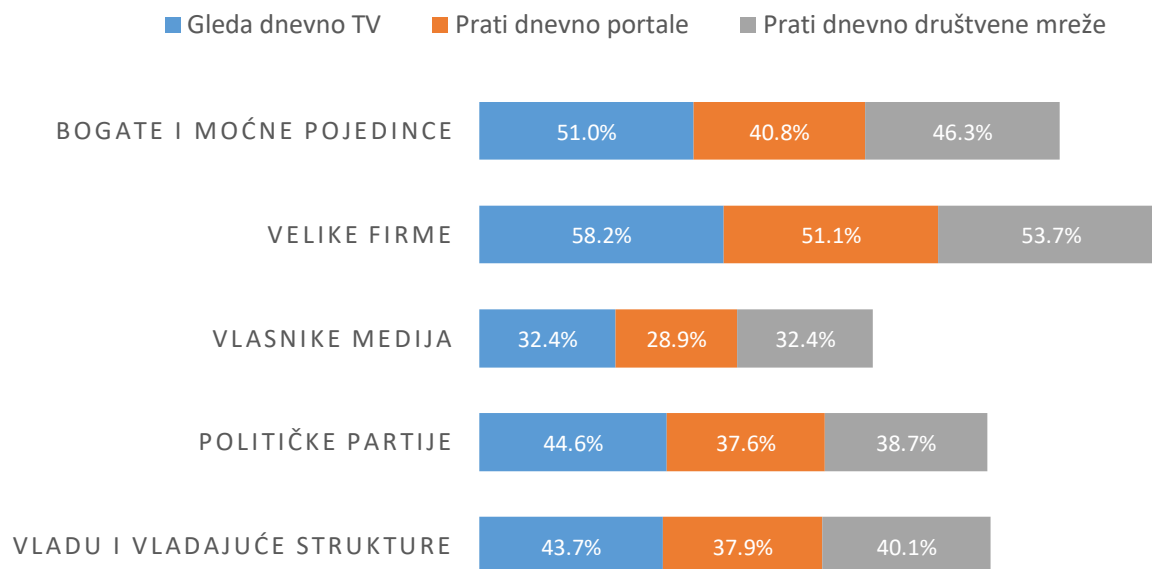
U grafikonu 19 građani ocenjuju nivo nezavisnosti medija u odnosu na različite ključne aktere, uključujući vladu, privatne kompanije, i političke stranke. **Visok procenat ispitanika smatra da mediji nisu nezavisni od političkih i ekonomskih uticaja**, što ukazuje na percepciju da uređivačka politika može biti podložna interesima ovih aktera. Ovaj nalaz može doprineti niskom poverenju javnosti u objektivnost medija i pokazuje potrebu za jačanjem zaštite medijske nezavisnosti kroz regulativne mehanizme.

Grafikon 19. Nezavisnost medija u odnosu na ključne aktere

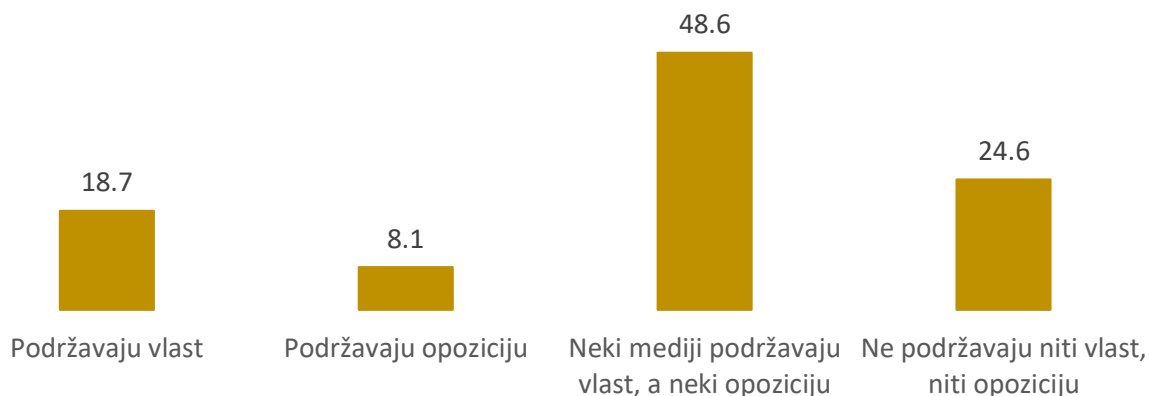
Redovni konzumenti medijskih sadržaja češće izražavaju zabrinutost zbog uticaja ključnih aktera na medijsku nezavisnost (grafikon 20). To može biti rezultat veće svesti o specifičnim primerima ili događajima koji ukazuju na politički ili ekonomski pritisak. Ovi podaci naglašavaju važnost transparentnog izveštavanja i potrebu za smanjenjem spoljnih uticaja na medije, posebno prema onima koji su redovno informisani i najviše primećuju ovakve probleme.

Grafikon 20. Nezavisnost medija u odnosu na ključne aktere i dnevna konzumacija medija . Preocentat SUM mediji su uglavnom i veoma nezavisni

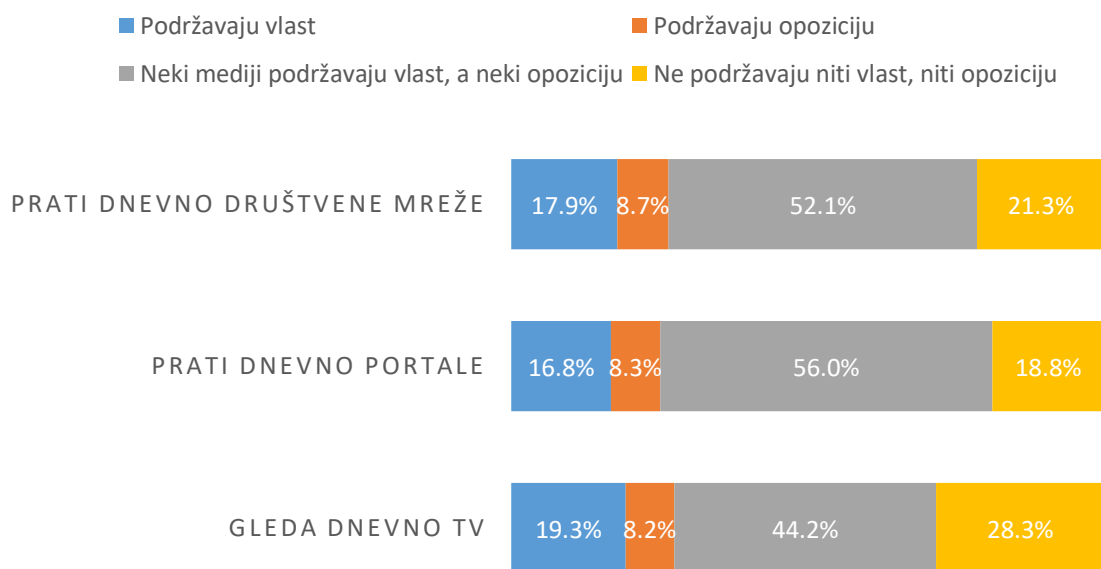
Percepcija građana o političkoj orijentaciji medija pokazuje da **većina smatra da mediji podržavaju određenu političku stranu, bilo vlast ili opoziciju** (grafikon 21). Ovakva percepcija može ukazivati na polarizaciju medijskog pejzaža, gde građani doživljavaju medije kao pristrasne i manje objektivne. Ovaj nalaz sugeriše potrebu za povećanjem transparentnosti i objektivnosti u novinarstvu kako bi se mediji percipirali kao nepristrasni izvori informacija.

Grafikon 21 Mediji podržavaju vlast ili opoziciju

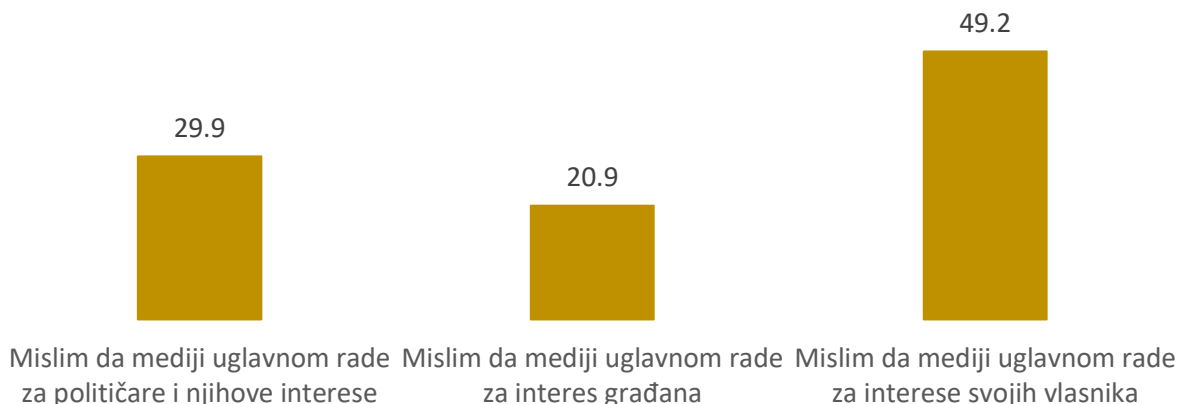
Građani koji svakodnevno prate medije imaju jasniju percepciju o tome u kojoj meri mediji podržavaju vlast ili opoziciju (grafikon 22). Ovo može značiti da oni koji su češće izloženi medijskom sadržaju više primećuju pristrasnost u izveštavanju, što dodatno ukazuje na potrebu za balansiranijim i nepristrasnijim izveštavanjem.

Grafikon 22 Mediji podržavaju vlast ili opoziciju i dnevna konzumacija medija

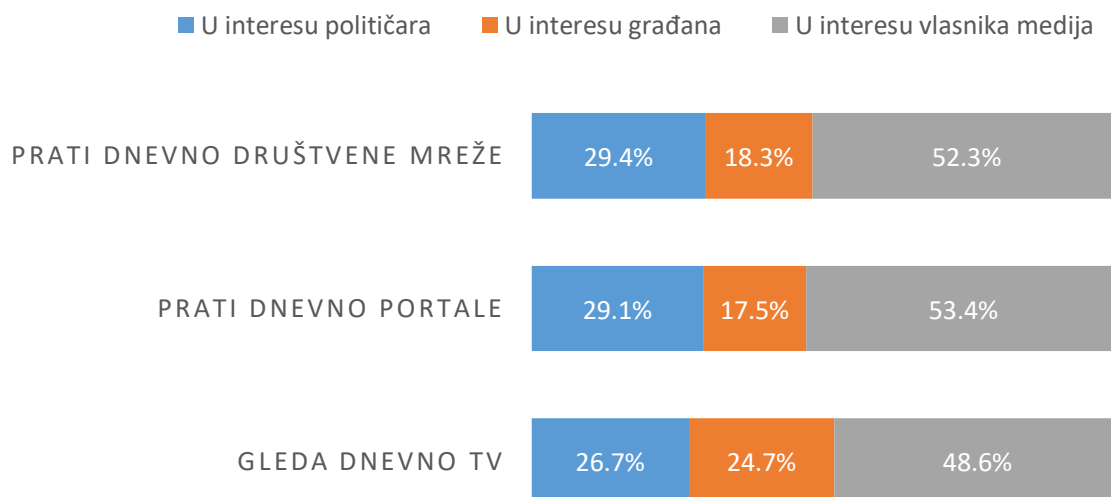
Većina građana smatra da mediji često izveštavaju u interesu političkih i ekonomskih elita, i posebno u interesu vlasnika medija, a ne u interesu javnosti (grafikon 23). Ovaj nalaz može reflektovati opšte nezadovoljstvo građana medijima koji se percipiraju kao zavisni od spoljnih interesa, što može umanjiti njihovu ulogu kao nepristrasnih posmatrača i služitelja javnog interesa.

Grafikon 23 U čijem interesu mediji izveštavaju

Konzumenti koji svakodnevno prate medije izražavaju snažnije uverenje da izveštavanje služi interesima političkih i ekonomskih elita (grafikon 24). Ovo može ukazivati na to da oni koji su više informisani lakše prepoznaju obrasce pristrasnosti u medijima i osećaju veću potrebu za neutralnijim izveštavanjem.

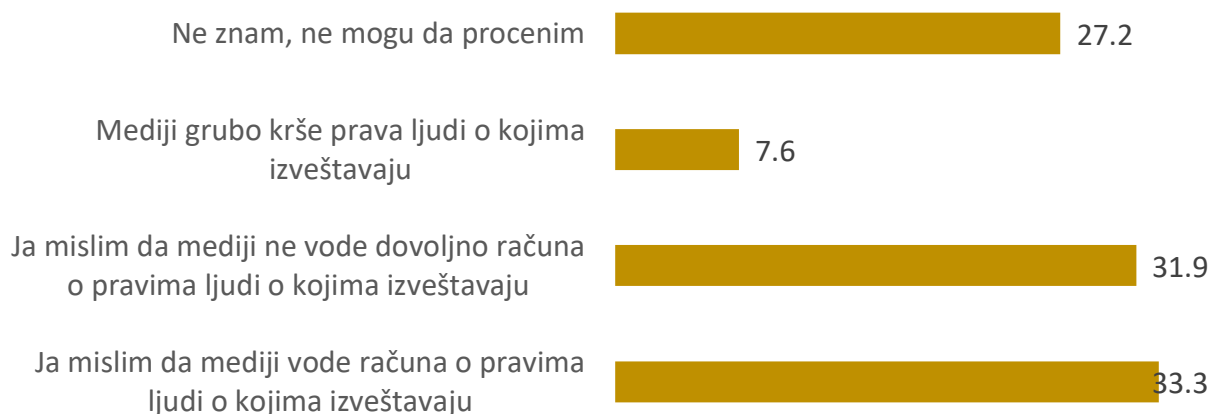
Grafikon 24 U čijem interesu mediji izveštavaju i dnevna konzumacija medija

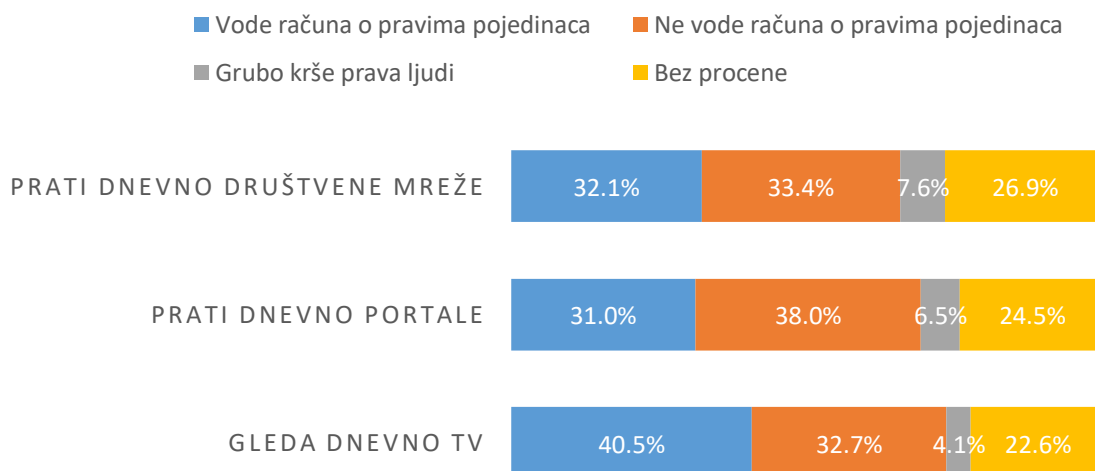
Većina ispitanika smatra da mediji ponekad nanose štetu pojedincima kroz neobjektivno izveštavanje (grafikon 25). Ova percepcija može biti posledica prisutnosti senzacionalizma ili nedostatka profesionalne odgovornosti u nekim medijima, što može dovesti do narušavanja reputacije pojedinaca i smanjenja poverenja u novinarske standarde.

Grafikon 25 Da li mediji neobjektivnim informisanjem nanose štetu nekim pojedincima

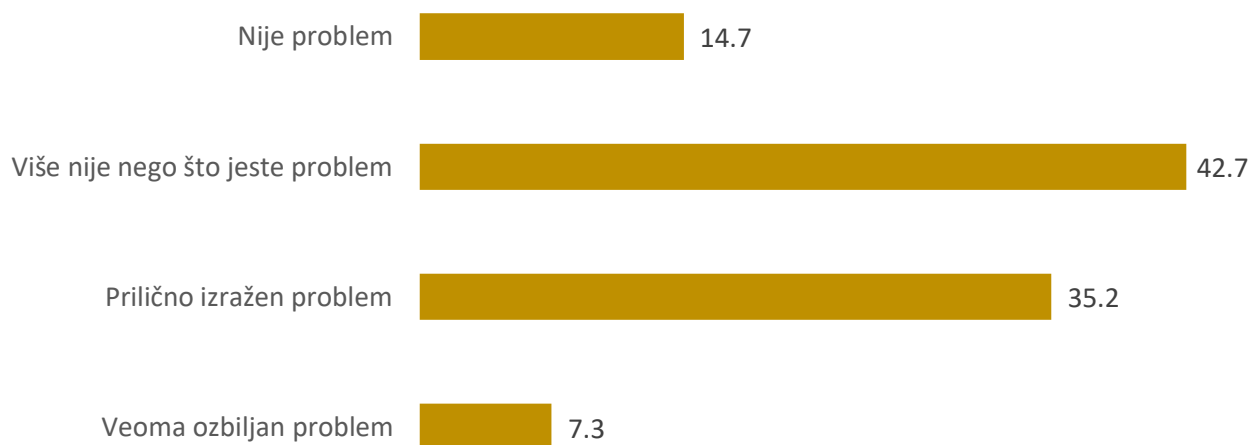
Građani koji češće konzumiraju medijske sadržaje izražavaju jaču zabrinutost za mogućnost štetnog uticaja neobjektivnog izveštavanja na pojedince (Grafikon 26). Ova svest može biti rezultat veće izloženosti informacijama o konkretnim slučajevima ili ličnim iskustvima, što naglašava potrebu za odgovornim izveštavanjem.

Grafikon 26 Da li mediji neobjektivnim informisanjem nanose štetu nekim pojedincima i dnevna konzumacija medija

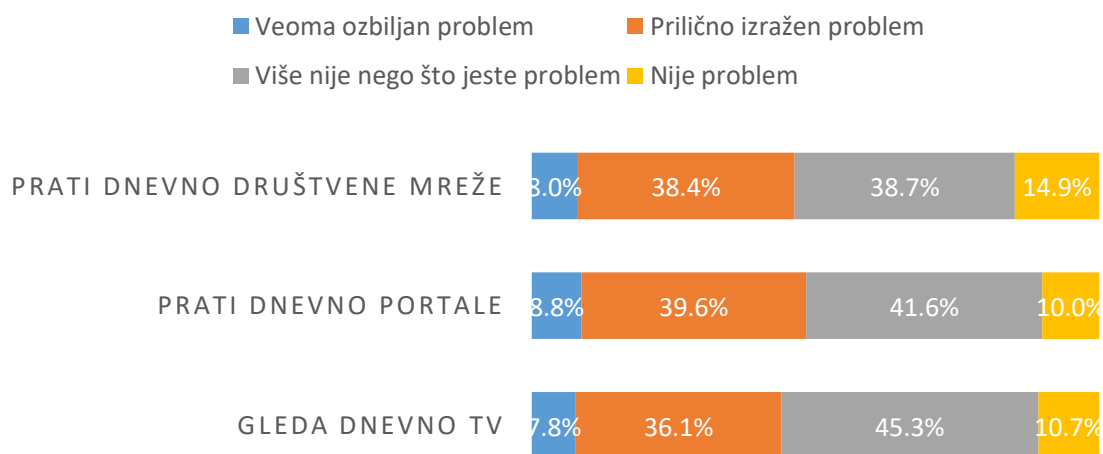

Građani smatraju da su pritisci, pretnje i napadi na medije i novinare učestali, što ukazuje na njihovu svest o nesigurnim uslovima u kojima novinari rade (grafikon 27). Ova percepcija može biti podstaknuta javno poznatim slučajevima napada na novinare, a naglašava potrebu za institucionalnom podrškom i jačom zaštitom novinara. Nadalje, **građani koji redovno prate medije imaju jasniju percepciju o pretnjama i pritiscima na novinare**, što ukazuje na to da informisaniji građani prepoznaju izazove i rizike s kojima se suočava novinarska profesija (grafikon 28). Ovaj nalaz dodatno naglašava potrebu za većom zaštitom novinara.

Grafikon 27 Izraženost problema pritiska, pretnji i napada na medije i novinare

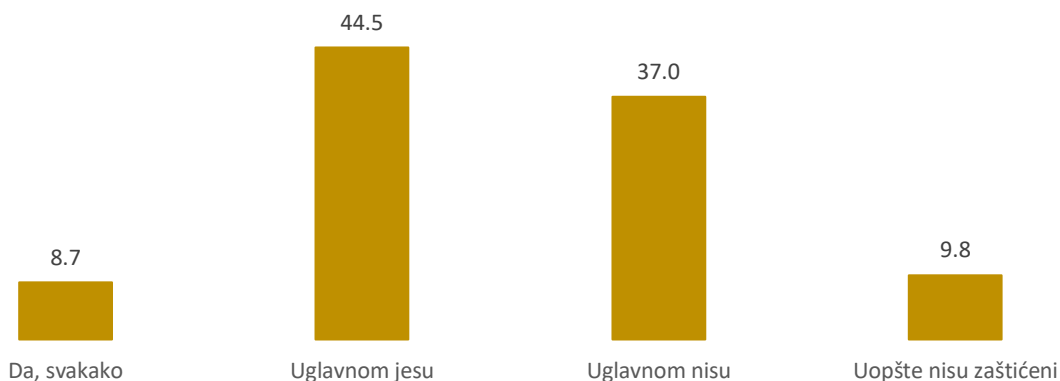

Grafikon 28 Izraženost problema pritiska, pretnji i napada na medije i novinare i dnevna konzumacija medija

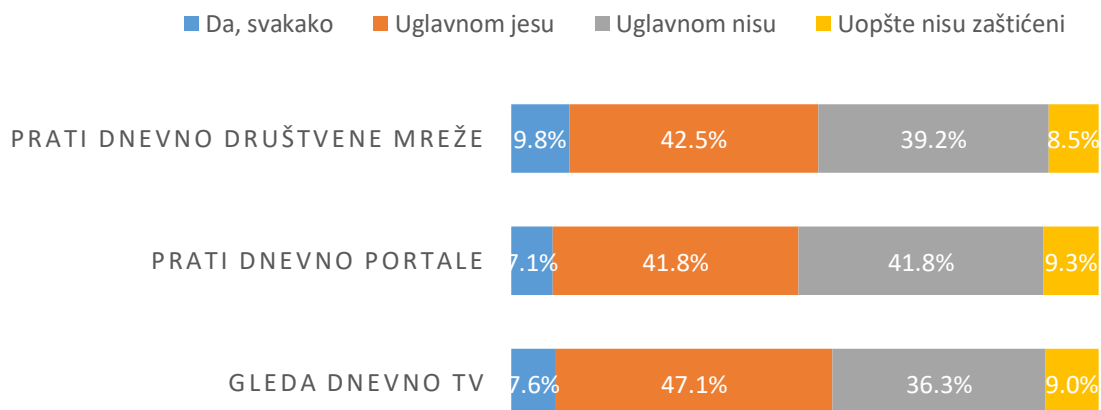

Većina ispitanika veruje da novinari nisu adekvatno zaštićeni, što odražava opšti stav da je potrebno unaprediti zakonske okvire za zaštitu novinara (grafikon 29). Ova percepcija može biti rezultat sve učestalijih izveštaja o pritiscima i napadima na novinare, čime se stvara osećaj nesigurnosti u ovoj profesiji. Dodatno, **građani koji redovno prate medije češće izražavaju stav da novinari nisu dovoljno zaštićeni**, što može ukazivati na njihovu veću informisanost o izazovima u novinarstvu (grafikon 30). Ova svest može doprineti većoj podršci javnosti za uvođenje posebnih mera zaštite za novinare.

Grafikon 29 Da li su novinari zaštićeni

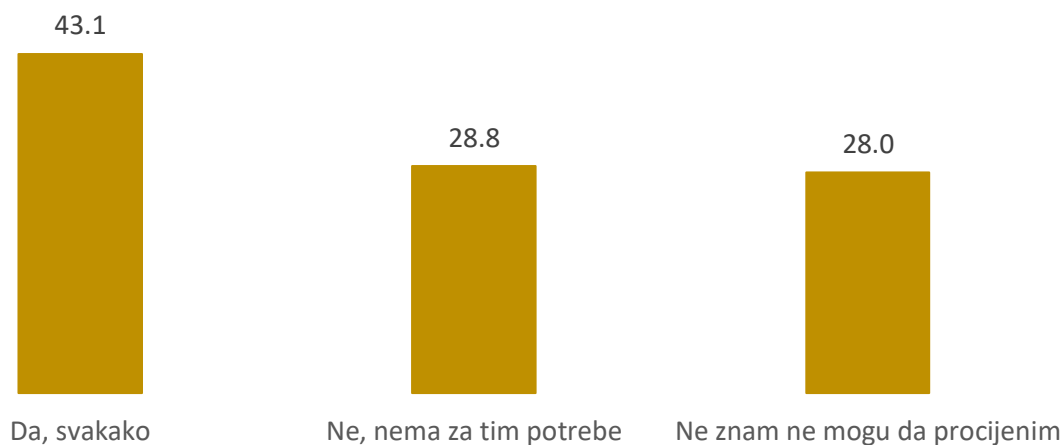

Grafikon 30 Da li su novinari zaštićeni i dnevna konzumacija medija

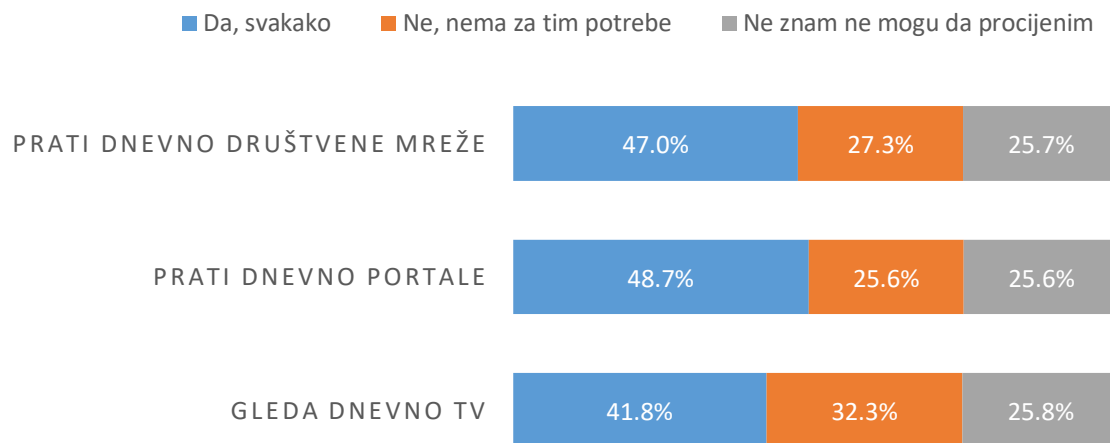

Velika većina građana smatra da bi **država trebalo da donese dodatne mere zaštite za novinare, što naglašava javnu podršku za inicijative koje bi osigurale profesionalnu nezavisnost i sigurnost novinara** (Grafikon 31). Ovaj nalaz može poslužiti kao podsticaj za zakonodavce da razmotre usvajanje specifičnih zaštitnih mera. Nadalje, ovaj stav se ne razlikuje značajno s obzirom na preferenciju tipa medija koji građani konzumiraju (grafikon 32)

Grafikon 31 Smatrate li da bi država trebalo da donese posebne mere kako bi se dodatno zaštitili novinari?

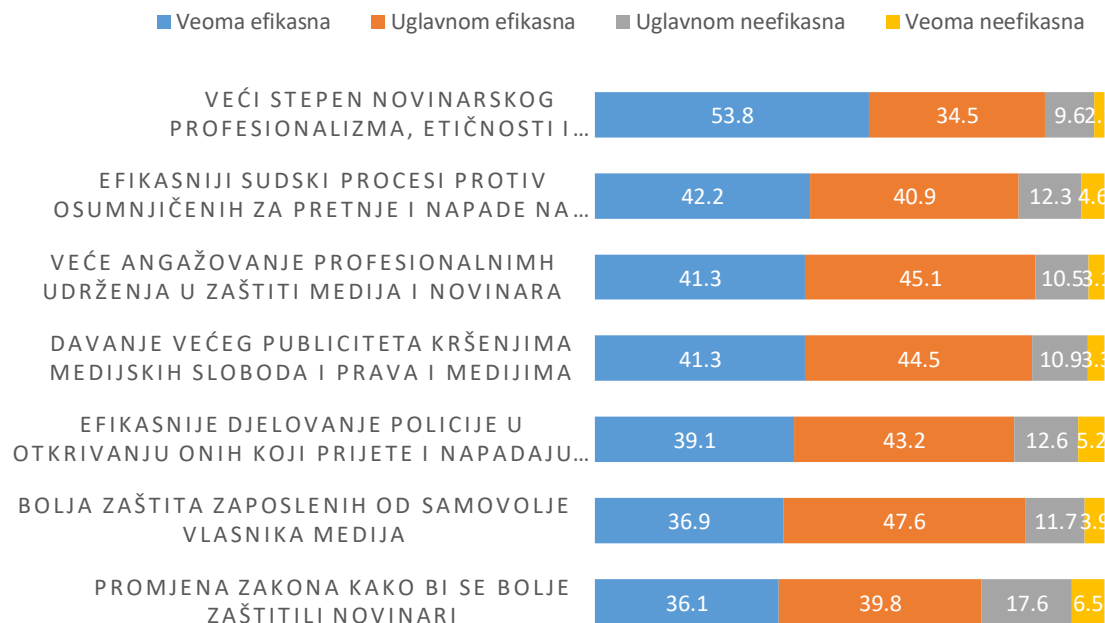

Grafikon 32 Smatrate li da bi država trebalo da donese posebne mere kako bi se dodatno zaštitili novinari?

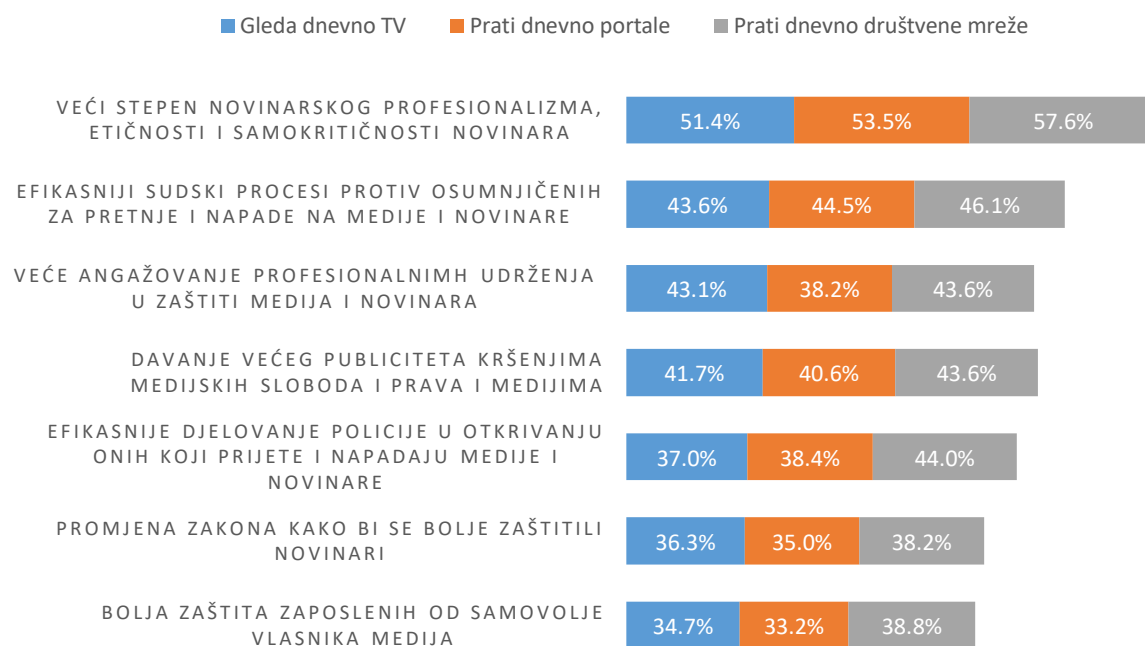

Ocenjujući različite mere za unapređenje rada novinara, **građani smatraju da najveću podršku treba da dobijaju mere koje su usmerene na same novinare i njihov profesionalizam** (grafikon 33). Ovaj nalaz ukazuje na svest građana o važnosti profesionalnih standarda u novinarstvu i potrebi za merama koje će osnažiti novinare da slobodno obavljaju svoj posao. Dodatno, **građani koji redovno prate medije izražavaju veću podršku merama koje bi poboljšale uslove rada novinara** (Grafikon 34). Ova povezanost između konzumacije medija i podrške merama sugerise da informisaniji građani prepoznaju izazove u novinarskoj profesiji i podržavaju inicijative koje unapređuju medijsku slobodu.

Grafikon 33 Procena efikasnosti mera kako bi se unapredio rad novinara

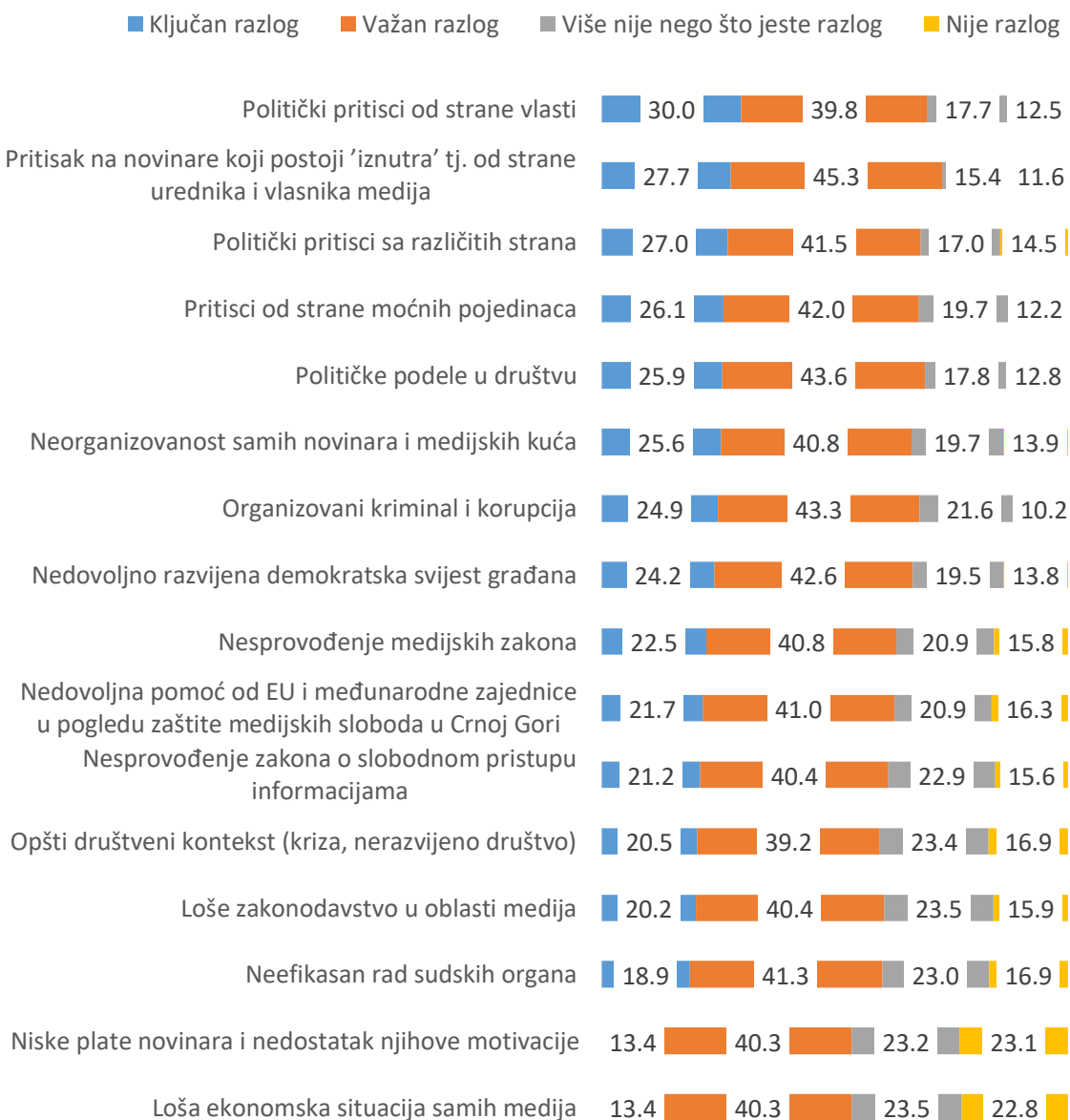

Grafikon 34 Procena efikasnosti mera kako bi se unapredio rad novinara i dnevna konzumacija medija – Procenat: mera bi bila veoma efikasna

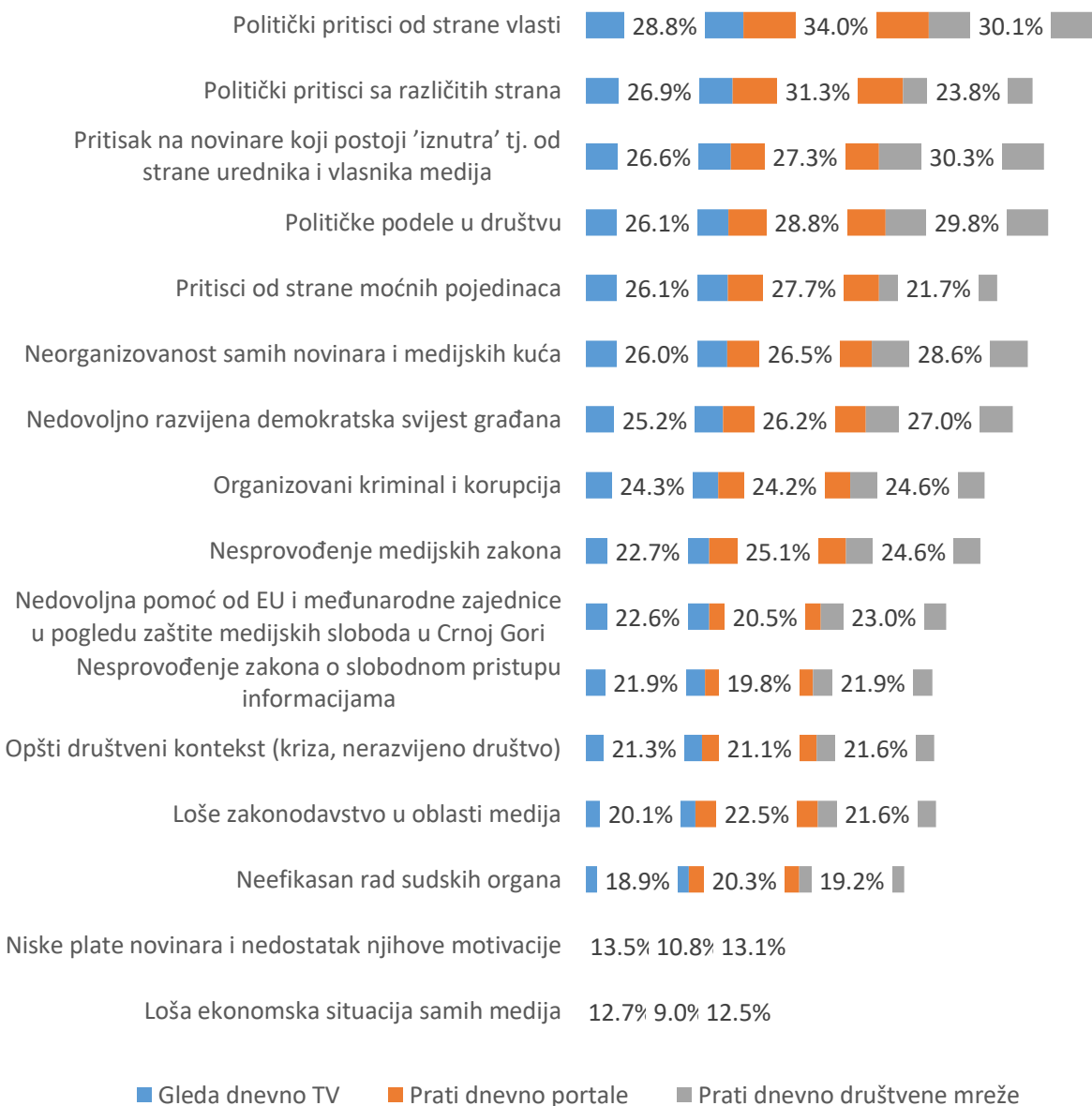

Procenjujući faktore koji ugražavaju slobodu medija, **građani najpre prepoznaju političke pritiske i ekonomsku zavisnost medija** (grafikon 35). Ova percepcija naglašava potrebu za osiguravanjem nezavisnosti medija od spoljnih uticaja, kako bi novinari mogli da izveštavaju nepristrasno i odgovorno. Dodano, građani koji redovno konzumiraju medijske sadržaje izražavaju veću zabrinutost za političke i ekonomske pritiske na medije (grafikon 36). Ovo pokazuje da informisaniji građani značajnije primećuju pritiske koji utiču na uređivačku politiku i prepoznaju važnost slobodnih i nezavisnih medija za demokratsko društvo.

Grafikon 35 Faktori koji ugrožavaju slobodu medija

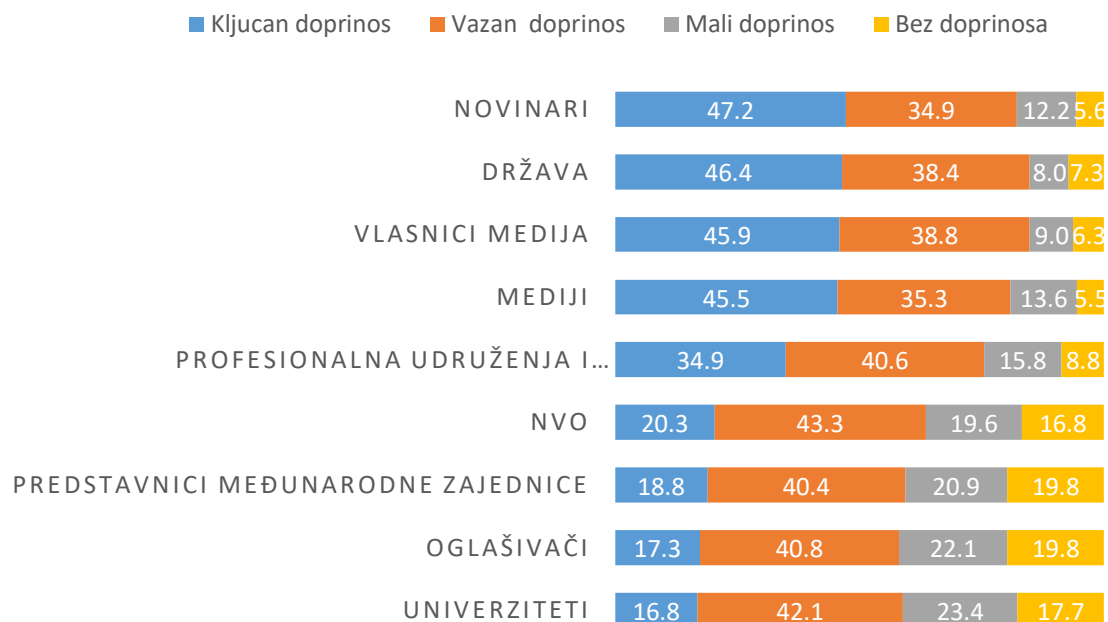

Grafikon 36 Faktori koji ugrožavaju slobodu medija i dnevna konzumacija medija – Procenat: ključni razlog

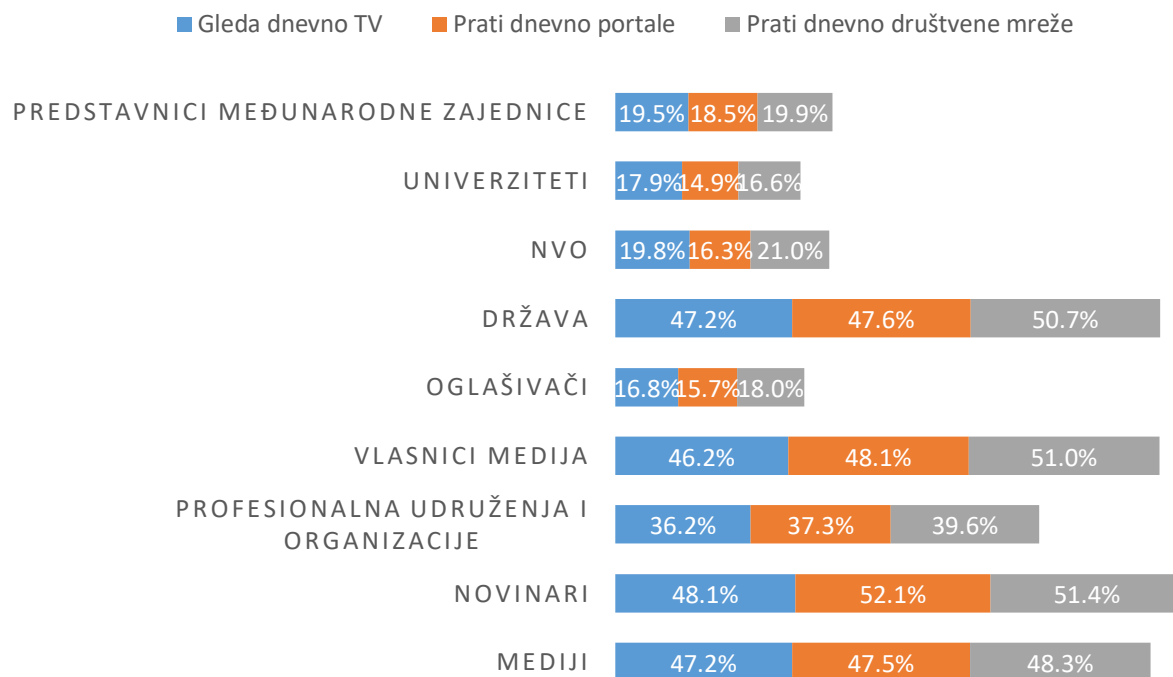

U cilju poboljšanja rada medija, **građani smatraju da treba značajan doprinos da pruže novinari, država, vlasnici medija, i sami mediji** (grafikon 37). Pritom, kao i u dosadašnjim nalazima, redovni konzumenti medija imaju veća očekivanja od ključnih aktera da unaprede rad medija (grafikon 38). Ova povezanost može biti rezultat njihove informisanosti o trenutnim problemima i potrebama novinarske profesije, kao i o važnosti slobodnih medija za celokupno društvo.

Grafikon 37 Očekivani doprinos od ključnih aktera kada je reč o unapređenju rada medija

Grafikon 38 Očekivani doprinos od ključnih aktera kada je reč o unapređenju rada medija i dnevna konzumacija medija

Najvažniji empirijski nalazi istraživanja

Najpre, u najkraćem dajemo prikaz najznačajnijih empirijskih nalaza istraživanja.

- Procentualno je nešto viši broj onih građana koji smatraju da se zemlja kreće dobrim smerom
- Oko 16% građana iskazuje naročito visok, i preko 40% umereno visok stepen poverenja u medije.
- Preko 55% građana sumarno iskazuje poverenje u medije, što komparativno medije stavlja relativno visoko u hijerarhiji poverenja svih institucija.
- Podaci pokazuju značajan stepen nezadovoljstva stanjem demokratije
- Rejting gledanosti televizija: TV Vijesti, RTCG1, Prva, Pink, RTS, Nova M, RTCG2, HAPPY, ADRIA, HRT
- Portali Vijesti, RTCG i CDM portala, prednjače po posećenosti
- Društvene mreže su postale primarni izvor informisanja za mnoge građane. Facebook i Instagram beleže najvišu posećenost
- Oko 2/3 građana na dnevnom nivou prati društvene mreže i gleda televiziju
- Ispitanici srednje generacije (35-54) u najvećoj meri generalno prate medije. mladi (18-34) na dnevnom nivou prate društvene mreže. Populacija starija od 55 godina dominantno konzumira televiziju i značajno ređe ostale medije.
- Najveće poverenje građani poklanjaju televiziji i internet portalima, dok društvene mreže beleže niži nivo poverenja
- Oko 60% građana smatra da su medijske slobode na veoma ili uglavnom visokom nivou , međutim, građani u nemaloj meri smatraju da mediji nisu slobodni
- Oni koji prate društvene mreže u višem stepenu procenjuju da je slobodna medija na visokom nivou.
- Navedeni slučajevi kršenja medijskih prava i sloboda:
  - 1) Prijetnje i napadi na novinare (uključuje verbalne, fizičke prijetnje, paljenje automobila, prijetnje putem telefona i na društvenim mrežama): ~25%
  - 2) Politički pritisak i uticaj (npr. ponašanje političara prema novinarima, pritisak vlasti, favorizovanje određenih medija, izbor za direktora RTCG): ~20%
  - 3) Cenzura i autocenzura (npr. autocenzura, cenzura vlasnika medija, pritisak od strane političara, zabrane): ~15%
  - 4) Dezinformacije i netačne informacije (lažne vijesti, lažne informacije, širenje panike): ~10%
  - 5) Kršenje privatnosti i nepoštovanje zakona (iznošenje identiteta, iznošenje punog imena, otkrivanje identiteta lica u krivičnom postupku): ~10%
  - 6) Korupcija i neprofesionalno ponašanje unutar medija (npr. korupcija u RTCG, pristrasnost urednika, samovolja direktora): ~10%

- 7) Nepovoljne radne okolnosti za novinare (nemaju slobodu da postavljaju pitanja, otpuštanja zbog objavljivanja istine, ponižavanje novinara): ~5%
  - 8) Govor mržnje i diskriminacija (širenje mržnje, vjerska mržnja, govori panike): ~5%
- Građani u velikoj meri smatraju da mediji u Crnoj Gori nisu dovoljno nezavisni
  - Visok procenat ispitanika smatra da mediji nisu nezavisni od političkih i ekonomskih uticaja
  - većina građana smatra da mediji podržavaju određenu političku stranu, bilo vlast ili opoziciju
  - Većina građana smatra da mediji često izveštavaju u interesu političkih i ekonomskih elita, i posebno u interesu vlasnika medija, a ne u interesu javnosti
  - Većina ispitanika smatra da mediji ponekad nanose štetu pojedincima kroz neobjektivno izveštavanje
  - Građani smatraju da su pritisci, pretnje i napadi na medije i novinare učestali
  - Većina ispitanika veruje da novinari nisu adekvatno zaštićeni
  - Država bi trebalo da donese dodatne mere zaštite za novinare, što naglašava javnu podršku za inicijative koje bi osigurale profesionalnu nezavisnost i sigurnost novinara
  - Ocenjujući različite mere za unapređenje rada novinara, građani smatraju da najveću podršku treba da dobijaju mere koje su usmerene na same novinare i njihov profesionalizam
  - Procenjujući faktore koji ugražavaju slobodu medija, građani najpre prepoznaju političke pritiske i ekonomsku zavisnost medija
  - U cilju poboljšanja rada medija, građani smatraju da treba značajan doprinos da pruže novinari, država, vlasnici medija, i sami mediji

Ključni analitički nalazi istraživanja

Na osnovu podataka i analize slede ključni analitički nalazi istraživanja u narednim redovima

1. Podeljeno mišljenje o pravcu kojim se Crna Gora kreće

Građani su podeljeni u vezi sa smerom u kojem se zemlja kreće; deo smatra da je put ispravan, dok drugi veruju da Crna Gora ide pogrešnim putem. Ova podela reflektuje opšte nezadovoljstvo, verovatno zbog ekonomskih i političkih izazova, dok viši procenat onih koji misle da je put pogrešan signalizira osećaj nesigurnosti prema trenutnim politikama.

2. Nizak nivo poverenja u političke institucije, ali viši u medije

Generalno poverenje u institucije je nisko, posebno u političke partije i vladu, što može ukazivati na percepciju građana da ove institucije nisu uvek transparentne ili odgovorne. Suprotno tome, poverenje u medije je relativno visoko u poređenju s drugim

institucijama, iako i ono ima određena ograničenja usled percepcije pristrasnosti i zavisnosti medija od spoljašnjih uticaja.

3. Nezadovoljstvo stanjem demokratije

Veći deo ispitanika izražava nezadovoljstvo trenutnim stanjem demokratije, što može ukazivati na osećaj građana da demokratski procesi nisu potpuno zaštićeni ili dovoljno razvijeni. Građani smatraju da nemaju adekvatan uticaj na političke odluke, što može biti posledica percepcije slabih demokratskih standarda i ograničene participacije.

4. Velika uloga digitalnih medija, ali televizija ostaje ključan izvor informacija

Digitalni portali i društvene mreže (posebno Facebook i Instagram) beleže visoku dnevnu posećenost, posebno među mlađom populacijom, dok televizija, poput kanala TV Vijesti i RTCG, dominira kao glavni izvor informacija. Ovaj trend ukazuje na promene u načinu konzumiranja medijskih sadržaja, gde su mlađi građani više okrenuti digitalnim platformama, dok starija populacija više prati televiziju.

5. Poverenje u različite medije zavisi od tipa platforme

Televizija i internet portali uživaju najviši nivo poverenja građana, što može biti rezultat većih očekivanja od profesionalnih standarda i uređivačke kontrole u ovim medijima. Društvene mreže imaju niže poverenje zbog veće prisutnosti dezinformacija, što naglašava potrebu za pouzdanim izvorima informacija u digitalnom okruženju.

6. Percepcija ograničene slobode medija i pritisaka na novinare

Većina građana smatra da mediji nisu dovoljno slobodni i prepoznaju visok nivo političkog i ekonomskog pritiska koji može uticati na uređivačku politiku. Percepcija o ograničenoj slobodi medija ukazuje na rizik od autocenzure i smanjene transparentnosti u izveštavanju, što može podstaći publiku da traži alternativne izvore informacija.

7. Podrška dodatnoj zaštiti novinara

Ispitanici izražavaju značajnu podršku za zakonske mere koje bi osigurale veću zaštitu novinara, zbog percipiranih rizika, pritisaka i pretnji kojima su novinari izloženi. Građani prepoznaju važnost profesionalne bezbednosti za slobodu izveštavanja i ukazuju na potrebu za institucionalnom podrškom kako bi novinari radili bez straha od odmazde.

8. Politička polarizacija medija

Građani doživljavaju medije kao pristrasne, gde mnogi veruju da se mediji svrstavaju uz određene političke struje, bilo u korist vlasti ili opozicije. Ova percepcija dodatno podriva

poverenje javnosti u objektivnost medija i naglašava potrebu za nepristrasnim izveštavanjem koje će smanjiti političke podele u društvu.

9. Povezanost konzumacije medija s percepcijom pritisaka

Građani koji svakodnevno prate medije imaju izraženiju svest o problemima kao što su politički pritisci, pristrasnost u izveštavanju i pretnje novinarima. Informisaniji građani češće prepoznaju ove izazove, što ukazuje na potrebu za većom transparentnošću u medijima i odgovornijim izveštavanjem kako bi se izgradilo poverenje publike.

10. Uticaj ključnih aktera na nezavisnost medija

Veći deo građana smatra da su mediji pod uticajem ključnih aktera, kao što su političke stranke i privatne kompanije, što može ograničiti uređivačku nezavisnost. Ova percepcija naglašava potrebu za pravnim i ekonomskim merama koje će smanjiti zavisnost medija od spoljnih pritisaka i osigurati nepristrasno izveštavanje.

11. Očekivanja od vlade i međunarodnih organizacija u podršci medijima

Ispitanici imaju visoka očekivanja od vlade, međunarodnih organizacija i profesionalnih udruženja u smislu unapređenja medijskih sloboda i zaštite novinara. Ovi nalazi ukazuju na potrebu za koordinisanim pristupom u jačanju medijskog sektora, uključujući podršku za nezavisne medije i bezbednost novinara.

Opšte preporuke

Istraživački nalazi upućuju na set dole navedenih opštih preporuka.

1. Jačanje zakonodavnog okvira za zaštitu slobode medija

- **Preporuka:** Ministarstvo bi trebalo da radi na reformama zakona kako bi osiguralo da zakonski okvir omogućava nezavisnost medija i zaštitu novinara. Ovo uključuje donošenje ili unapređenje zakona koji zabranjuju politički uticaj na medije, povećavaju transparentnost vlasničke strukture medija i garantuju uređivačku nezavisnost.
- **Očekivani ishod:** Ove reforme bi povećale poverenje građana u medije, osnažile novinare da rade bez pritiska i smanjile autocenzuru.

2. Uspostavljanje efikasnih mehanizama za zaštitu novinara

- **Preporuka:** Ministarstvo bi trebalo da uvede mehanizme zaštite za novinare, uključujući formiranje nezavisnog tela za zaštitu novinarskih prava i kreiranje bezbednosnih protokola za reagovanje u slučaju pretnji ili napada. Takođe, saradnja sa pravosudnim organima može pomoći u brzom procesuiranju slučajeva nasilja nad novinarima.

- **Očekivani ishod:** Veća zaštita novinara smanjila bi strah od odmazde, osnažila istraživačko novinarstvo i omogućila nepristrasno izveštavanje o osetljivim temama.

3. Podsticanje medijskog pluralizma kroz finansijsku podršku

- **Preporuka:** Ministarstvo može razviti programe subvencionisanja nezavisnih medija i novinarskih projekata, čime bi se smanjila ekonomska zavisnost medija od velikih oglašivača i političkih aktera. Pružanje bespovratnih sredstava, grantova za istraživačko novinarstvo i podrške kroz međunarodne fondove može pomoći u očuvanju pluralizma.
- **Očekivani ishod:** Ovo bi doprinelo očuvanju nezavisnih medija, povećalo raznolikost informacija dostupnih građanima i smanjilo pristrasnost uslovljenu finansijskim interesima.

4. Unapređenje medijske pismenosti među građanima

- **Preporuka:** Ministarstvo može pokrenuti edukativne programe za građane kako bi razvili veće razumevanje uloge medija, prepoznali kvalitetne informacije i razlikovali pouzdane izvore od dezinformacija. Programi medijske pismenosti mogu biti implementirani u školama i kroz kampanje u saradnji s nevladinim organizacijama.
- **Očekivani ishod:** Veći nivo medijske pismenosti kod građana povećao bi njihovu sposobnost da kritički procenjuju informacije i smanjio uticaj dezinformacija, čime bi se podigao nivo poverenja u kredibilne medije.

5. Poboljšanje transparentnosti vlasničke strukture medija

- **Preporuka:** Ministarstvo može zahtevati od medija da javno objavljuju informacije o vlasnicima i načinima finansiranja, čime bi se povećala transparentnost i smanjila mogućnost prikrivenog uticaja na uređivačku politiku. Takođe, može biti korisno uvesti obavezujuće izveštaje o medijskom integritetu i nezavisnosti.
- **Očekivani ishod:** Transparentnost vlasništva omogućila bi građanima da razumeju potencijalne pristrasnosti medija i podigla bi nivo poverenja u medije koji posluju na etički i odgovoran način.

6. Podrška kontinuiranom profesionalnom razvoju novinara

- **Preporuka:** Ministarstvo može obezbediti finansijsku i tehničku podršku za obuku novinara u saradnji sa domaćim i međunarodnim organizacijama. Programi obuke mogu uključivati teme poput istraživačkog novinarstva, etike u novinarstvu i zaštite digitalnih podataka, kako bi se osnažila profesionalnost i bezbednost novinara.
- **Očekivani ishod:** Ovakvi programi podigli bi nivo profesionalnosti u medijskom sektoru, smanjili etičke probleme i osnažili novinare da pružaju kvalitetno, objektivno i tačno informisanje.

7. Saradnja sa međunarodnim organizacijama i profesionalnim udruženjima

- **Preporuka:** Ministarstvo bi trebalo da aktivno saraduje s organizacijama kao što su OEBS, Reporteri bez granica i Freedom House, kako bi se obezbedila međunarodna podrška kroz obuku, monitoring i finansijsku pomoć nezavisnim medijima. Takođe, partnerstvo s domaćim profesionalnim udruženjima može doprineti razmeni znanja i resursa.
- **Očekivani ishod:** Ova saradnja može doneti dodatne resurse, iskustvo i stručnost, koji su neophodni za unapređenje slobode medija i jačanje profesionalnih standarda u novinarstvu.

8. Razvoj specijalizovanih tela za monitoring medijskih sloboda i zaštitu prava novinara

- **Preporuka:** Osnovati nezavisna tela koja će nadzirati stanje medijskih sloboda i prijavljivati slučajeve kršenja prava novinara, kao i pritiske od strane političkih ili ekonomskih aktera.
- **Očekivani ishod:** Ovakva tela omogućila bi bolji uvid u izazove s kojima se suočava medijska zajednica i pružila podršku novinarima u slučaju kršenja prava.

Implementacija ovih preporuka može doprineti stvaranju stabilnijeg i otvorenijeg medijskog okruženja, jačanju poverenja građana u medije, kao i zaštiti novinara. Sve ove mere zajednički doprinose razvoju demokratskog društva u kojem mediji funkcionišu kao nezavisni i odgovorni akteri.

Specifične preporuke

Na kraju, nudimo mogući set specifičnih preporuku u cilju unapređenja rada medija i novinara.

1. Pokretanje programa subvencija za istraživačko novinarstvo

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može kreirati fond za istraživačko novinarstvo koji će dodeljivati grantove za projekte od javnog značaja. Prioritet bi se dao projektima koji istražuju teme poput korupcije, zaštite životne sredine i ljudskih prava.
- **Cilj:** Osnažiti novinare i medijske kuće da se bave temama koje su od ključnog značaja za društvo, bez zavisnosti od političkih ili ekonomskih pritisaka.

2. Razvijanje pravnog okvira za zaštitu novinara od pretnji i pritisaka

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može inicirati izmene zakona kako bi se obezbedila pravna zaštita za novinare u slučaju pretnji, pritisaka i napada. Takođe, predlaže se uspostavljanje specijalizovane telefonske linije za prijavu incidenata.

- **Cilj:** Stvoriti pravne mehanizme koji će omogućiti efikasnu reakciju i zaštitu novinara, čime bi se unapredili uslovi rada u novinarstvu i smanjio strah od odmazde.

3. Obezbeđivanje obuke i resursa za medijsku pismenost u obrazovnim institucijama

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može pokrenuti program obuka za medijsku pismenost u osnovnim i srednjim školama, kroz saradnju sa obrazovnim institucijama i nevladinim sektorom. Ovaj program može uključivati radionice, kurseve i digitalne kampanje.
- **Cilj:** Povećati svest i sposobnost mladih da kritički procenjuju informacije, razlikujući kredibilne izvore od dezinformacija, čime bi se dugoročno podigla svest o važnosti nezavisnih i pouzdanih medija.

4. Kreiranje baze podataka o vlasništvu medija dostupne javnosti

- **Predlog aktivnosti:** Uspostaviti javno dostupnu bazu podataka o vlasničkoj strukturi i izvorima finansiranja medija u Crnoj Gori, kako bi građani imali uvid u potencijalne interese iza uređivačkih politika.
- **Cilj:** Povećati transparentnost u medijskom sektoru i omogućiti građanima da informisano procene objektivnost medijskog sadržaja.

5. Osnivanje nezavisne komisije za praćenje slobode medija

- **Predlog aktivnosti:** Formirati nezavisno telo koje će redovno pratiti stanje medijskih sloboda, prijavljivati slučajeve kršenja i izveštavati javnost i međunarodne organizacije. Komisija bi imala mandat da istražuje pritužbe novinara i medija o pritiscima.
- **Cilj:** Obezbediti efikasan monitoring medijskih sloboda i pružiti podršku novinarima, čime se jača demokratija i poverenje javnosti u medijski sektor.

6. Organizovanje godišnjeg foruma o slobodi medija i zaštiti novinara

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može organizovati godišnji forum sa predstavnicima novinarskih udruženja, nevladinih organizacija i međunarodnih partnera, na kojem bi se razmatrali trenutni izazovi i dogovarale konkretne mere podrške novinarima.
- **Cilj:** Povezati ključne aktere radi kontinuiranog unapređenja slobode medija i podsticanja međusektorske saradnje.

7. Finansiranje treninga za novinare o istraživačkom novinarstvu i etičkim standardima

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može obezbediti finansijska sredstva za specijalizovane obuke iz istraživačkog novinarstva i etike. Ove obuke bi se mogle organizovati u saradnji s novinarskim udruženjima i međunarodnim partnerima.
- **Cilj:** Podizanje profesionalnih standarda u novinarstvu i osposobljavanje novinara da se bave zahtevnijim istraživačkim temama na etički odgovoran način.

8. Jačanje transparentnosti oglašavanja u medijima

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može usvojiti propise koji će obavezati medije da transparentno prikazuju podatke o prihodima od oglašavanja, uključujući izvore finansiranja i iznose. Ovo uključuje prikazivanje oznaka za plaćeni sadržaj i ograničenja oglašivačkih praksi koje bi mogle ugroziti uređivačku autonomiju.
- **Cilj:** Ograničiti uticaj ekonomskih interesa na sadržaj i omogućiti javnosti da prepozna potencijalne pristrasnosti medija.

9. Pružanje podrške za kreiranje platforme za nezavisne medije

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može podržati razvoj online platforme koja okuplja nezavisne medije i nudi im tehničku i finansijsku podršku. Platforma bi mogla pružiti zajednički prostor za distribuciju informacija i izveštavanja o pitanjima od javnog interesa.
- **Cilj:** Ojačati mrežu nezavisnih medija i omogućiti građanima pristup raznovrsnim i objektivnim informacijama.

10. Uvođenje nagrade za istraživačko novinarstvo i etiku u novinarstvu

- **Predlog aktivnosti:** Ministarstvo može ustanoviti godišnju nagradu za najbolje istraživačke novinarske radove i primere etičkog izveštavanja, čime bi se podstakla izvrsnost u novinarstvu.
- **Cilj:** Podsticanje kvaliteta i profesionalizma u novinarstvu kroz javno priznanje i finansijsku nagradu za doprinos društvenoj odgovornosti medija.